

Leto I.

Štev. 5. 6.

Jugoslovanski učiteljiščnik

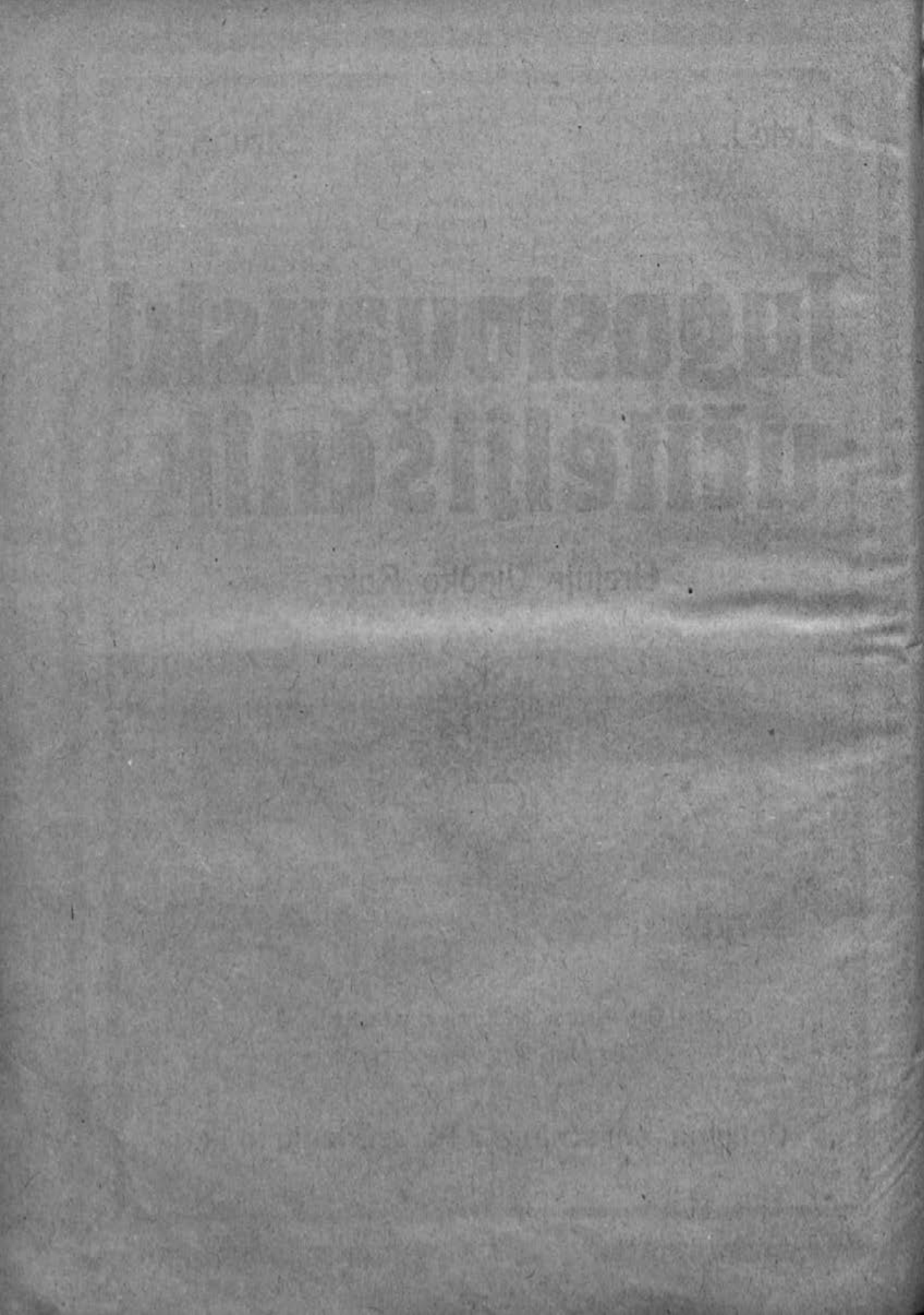
Urejuje Vladko Rojec.

Tisk tiskarne br. Rumpret v Krškem.

Upravitelj lista Joško Žabkar.

Polletna naročnina 7 K, četrtletna 4 K.

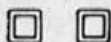

FRANJO ROŠ:
V SVOBODO.

Širom razpeta polja ležijo
vase zamaknjena v topli tišini.
Ginejo dalje v svetlo melodijo,
luči trepeta in valov žit.

V solnčno brezkončnost pokoj se vzpenja,
ž njo gre v svobodo mlado hotenje;
da se opije vina življenja,
hoče razmaha v brezbrežju dalj.

Srce, li čutiš vse neizmerno
svojih zorečih bogastev vesoljstvo?
Pij in bodi mu silno in verno,
glej, zdaj je dan, brez mejâ mu je svit!

VLADISLAV R.:
POLJSKA IDILA.

Prešestno objemata rž se in slak ...
Z očmi nevoščljivimi gleda ju mak;
v pohlepu pregrešnem mu lica žare
in strast mu razpalja predrobno srce.

A solnčece božje se sredi neba
poredno zaljublencem mladim smehlja
in z žarki jih draži in v nos ščegeta:
ves v zlatem mu smehu obraz lesketa.

RADOŠ:

MADAMME BUTTERFLY.

1.

Vero očetov in vse, vse, preljubi,
pustila sem zavoljo tebe:
izgnana od tam sem, prokleta,
zapisana, vem, sem pogubi,
tvoja ljubezen samo
mi je ostala sveta.

Tvoja, na veke sem tvoja zdaj!
Rože ljubezni cvetó, georgine,
vijole ópojno duhtijo;
a Butterfly ljubi goreče, znaj,
njeno srce in roke
nikoli te več ne spustijo!

2.

Odšel je — tri leta — in ni ga več,
odšel je tvoj oče, dete,
in sreča moja sladka je preč,
upanja njive požete.

In danes, oj radost, čez morsko plan
priplula je ladja bela;
kakor iz davno pozabljenih sanj
vest je prišla vesela.

Z rožami, s cvetjem okinčam dom,
morda pride predragi,
s tabo v naročju slonela bom
do rosnega jutra na pragi.

3.

Eno pozna še uteho
tvoja mala Butterfly:
smrt le zabriše pregreho,
ločitev — na vekomaj!

Vidim mrtvaška lica,
vidim že vročo kri,
nož oklepa desnica —
odpuščam, predragi, ti . . . !

FRANJO ROŠ: UBEŽNIK.

I.

Iz mirne pisarniške sobe so vtaknili Dominika Kokošarja v sivo suknjo in mu dali v nevajene roke puško, ki še ni imel nikoli opravka z njo. In tako so ga pretvorili v stroj, ki opravlja svoj posel po tuji volji in živi samo njej. Lega spat in vstaja, se giblje in koraka, je in govori — vse to le na povelje. Lastnega nagiba, razglabljanja ne potrebuje več! Brez misli, volje in odpora prezebuje v vlažnih, natlačeno polnih barakah. Popolnoma se je udal tej enoličnosti. V tujini živi iz dneva v dan in ve, da nima pričakovati ničesar več. Pisarna, ljudje ga ne rabijo več, zato so ga izločili iz družbe in urejenega življenja in zaprli vrata za njim. Živel je, dokler je bilo treba.

Par tednov so ga gonili po pomandranih travnikih. Naučil se je vsega. Na povelje se je spuščal v tek in se poganjal s slabotnim telesom preko jarkov in jam, na povelje je padal na trebuh in ril z glavo v krtino, kup kamenja, spet vstajal in tekal dalje s puško v roki. Ko se je bil seznanil z vsem potrebnim, poslali so ga v one skalnate kraje, kjer so se ljudje na vse različne načine pobijali med seboj. Odšel je brez slovesa od žene in otrok.

Ko se je zavedel v najbesnejšem vrtincu, se je vzdramil iz vase zaklenjene otopelosti in vztrepetal v strahu za svoje ubogo življenje. A doživljal je prizore, ki so ga prepričavali o malovrednosti in brezpomembnosti življenja posameznika. Trepetanje mu je prešlo kmalu v brezčutnost; sedla mu je sčasoma v vso notranjost s čudno težkim mrakom. Na vsa vnebovpijoča nečloveštva je zrl samo še z otopelim ravnodušjem. Skrival se je v jarkih krvi in smrti, ker so tudi drugi delali tako. Čemu bi se bal za to bedno, gladno življenje? Počasi pridejo itak vsi na vrsto! Danes je zalotilo tega, jutri bo onega in ko ne bo nikogar več, takrat bo itak vsega konec. Dokler pa še ni tiste njemu namenjene kroglice, je pač treba potrpeti, skrivati se v kotlinah in zakopih in gladovati.

Skoro leto dni je životaril tako, vsem drugim vase zaprt čudak. V tem času je doživel samo enkrat malo spremembo. Zasula in omotila ga je mina, da se je šele čez več ur zavedel v bolnici. Kamenje mu je ranilo glavo, izgubil je mnogo krvi in hudo je oglušil. Zdravniki so mu vrtali po glavi, dokler ga niso zdravega spet poslali v jarke. Ali bil je precej spremenjen. Zdelo se mu je, da je nekaj izgubil, a kaj in kje, tega ni vedel. Kakor da mu je ušlo kos možgan in spomina, je občutil veliko, gluho praznino v glavi. Samo ta občutek je bil še medel spomin na preteklost, ki je minila in se izgubila kamorkoli.

Nekoč v meglenem jutru je prišlo povelje, da se pripravijo k naskoku na sovražnika. Pogoltnili so vsak požirek žganja, pregledali morilna orodja in čakali brez besed — topih, zaspanih obrazov. Dobili so ojačenja, zlezli v treh gostih vrstah iz jarkov in se prerili mimo žičnih ovir.

„Naprej!“ je znil za vrsto mladi poročnik, z neprižgano cigareto v ustih.

Zamajale so se vrste in pognale preko golega, razdejanega polja. Tam so jih že opazili. Iz vlažne megle se je izlila vanje enakomerna pesem strojnic, priletele so

prve granate v živo gnečo. Samo za hip je obstala. Poročnik je planil naprej in se zadet zgrudil na obraz.

Dominik Kokošar je tekel v drugi vrsti, dolg in strašen, ozki obraz zategnjen. V levici puško z bajonetom, za pasom in v desnici granate. Prevrnjene in razrezane žice so mu trgale hlače in kožo z nog. Kakor splašena divja žival se je ustavil na visoki traverzi. Mrzlično je zmetal granate v jarek in nato sam skočil vanj. Pal je med razmesarjena, še topla trupla in obležal v trudni omotici.

Slab in premražen je izpregledal. Pod njim je ležal živ človek in bulil vanj z razpaljenimi očmi. Sovražnik je bil, ramo prestreljeno, obleko oškropljeno s krvjo, ki se je strjevala v skorjo.

„Izpusti puško!“ je siknil Dominik Kokošar in segel za pas. Ostrino kratkega bodala mu je nastavil na nabrekli vrat in pritisnil z vso silo. Šlo je kakor v blazino in v tankem curku mu je brizgnila kri v obraz in oči. Obrisal je nož ob plašč in se dvignil počasi. Človek na tleh je skrčil noge, premaknil glavo in se zagledal vanj z zaobrnjenimi očmi. Tudi on je strmел v njih belino z nepremičnim pogledom. Mrzlica mu je zagomazela čez hrbet. Sedel je na kup zemlje in se tesno zavil v plašč.

Jarek je bil menjal posestnika. Sovražnik pa se je razljutil in bljuval železo in ogenj iz vseh žrel. Ječala in majala se je zemlja, brizgala v zrak kamenja, drevje, ljudi. Na večer so ostale od razrušenih jarkov samo še luknje in v njih so se skrivali preživeli. Tedaj je prišlo povelje, da se morajo umakniti v stare zakope. Splazili so se nazaj, a od desetih mož se jih devet ni vrnilo. Dominik Kokošar se je vrnil. Ves se je bil privadil večnemu divjanju; bilo je kakor doma ob tiktakanju stenske ure, ki je človek niti ne opazi.

Oslabele so med tem vzeli iz prednjih črt in jih nanovo oborožili. Ko pa je streljanje ponehaval, poslali so jih nazaj. Tam so jim razdelili kolajne in dali vsakemu polo papirja. O mraku so odšli vsi k železniški progi, da se odpeljejo domov na dopuste. Za hrbti so jim tleli še gozdovi, ugašale so vasi in bobnelo je, kakor da se srdi grozna, neutolažljiva sila.

II.

Na vlaku se je Dominik Kokošar zgrudil v globoko spanje. V jutru se je vzdramil, razburjen stresel in planil pokonci. Zakaj ž njim se je zgodilo nekaj nenavadnega, nerazumljivega. Bil je v tujih, neznanih krajih, kjer je bilo vse mirno in brez glasu in ta tišina, ki je ni prerezal strel, je gorela in kričala v ušesa. Široko razprtih oči je strmел pri oknu v ta blagoslovljena, nedotaknjena polja in si tiščal z rokami ušesa, da ne bi slišal tega nepretrgano hrumečega miru. Vlaku se ni mudilo, Polovico časa je prestal mirno kar sredi gozdov in na postajah.

Vasi so se sukale mimo, bele cerkve in ceste. Prikazali so se ljudje brez sivih plaščev in čepic, dobrodušnih lic.

„Kje sem, moj Bog! To so spomini na nekaj, na kaj vendar?“ ga je spreletelo kakor silen mraz. V temi je tipal naokoli in iskal izhoda, iskal poti nazaj v ono, kar je bilo pred tem. Danilo se je nekje, a misli so bile prešibke, da bi se izmotale in dospele na prosto in jasno. Napenjal je izmučene živce, in ko je spoznal, da ne more nikamor, se je hudo vznemiril. Vztrepetale so vse žile njegove notranjosti, zavrtelo se mu je v glavi in objela ga je brezčutna omotica.

„Kos kruha mu dajte“ je dejal sopotnik, a nikdo se ni ganil.

„Nimam,“ je rekel nekdo. Molčali so vsi ti mrki možje, zaviti v sive, zakrpane

cesarske plašče, z ilovico prevlečene, v šivih redeče roje golazni. Slednjič je nekdo pristopil, mu dvignil glavo in potisnil med zobe kos stare krušne skorje. Nato je dregal vanj, dokler se ni vzdramil in pogledal naokoli z lačnimi očmi kakor brez zavesti in uma.

Solnce se je povzpelo že visoko, ko je vlak obstal. Nekdo je zaklical ime postaje. Ob tem imenu se je Dominik Kokošar nasmehnil, kakor da ga je povabilo nekaj dragega, dobro znanega iz davnih daljav. A takoj se je domislil, da ta pozdrav ne more veljati njemu. Več ljudi se je dvignilo, da izstopijo. Vzravnal se je tudi on in se pomikal za drugimi. Zlezel je z voza in zašel v gnečo in šum kolodvora. Ves ta hrup mu je hladil in božal razgrete in napete misli in natanko se je spomnil, da je nekoč že hodil tod. Mesto in ulice so se mu zdele znane. Tudi v teh vozovih, ki zvonijo po cestah, se je že vozil. Dolgo že mora biti od tedaj, tako daleč, da skoro nikdar ni bilo resnično in je z jasnimi spomini nedosegljivo.

Razcapan in gladen, čepico s široko streho nizko na čelu, v obraz bradat in očrnel od dima, prazno vrečico ob boku, tako je taval po mestu. Pred hišo nekdanje pisarne je obstal in si jo ogledal. Vstopil je nevede kakor iz stare navade, ki ji ni treba razlage. Truden se je vlekel čez kamenite stopnjice in v prvem nadstropju potrkal. Nikdo se ni oglasil. Obrnil se je in se vrnil na cesto.

Šel je pot, ki mu je bila silno znana. Aleja košatih, v solncu zelenečih kostanjev in v njihovi duhteči senci lesene klopi. Tam na širokem prostoru rumena cerkev z vitkim, rudeče kritim zvonikom.

„Nekoč sem že hodil tukaj“, je premišljeval in lovil misli. Stisnil je obraz med pesti in skremžil čelo.

„Pešec Dominik Kokošar sem bil in sem, kaj hočem drugega!“ je sklenil kratko, da se reši brezplodnega truda. „Samo kam sem zašel? Kaj sem ubežal iz jarkov v te kraje?“

Približal se je nizki, dobro znani hiši v predmestju in se je naslonil na drevo ob cesti. Prečital je drobn napis nad vrati: Nova cesta 26.

„Nekje imam to zapisano,“ se je domislil. Iz prsnega žepa bluze je privlekel tanek zvezek. Čital je na tretji strani: Dominik Kokošar, sodni oficijant, Nova cesta 26.

„To sem jaz, pešec Dominik Kokošar, za hrabrost odlikovan z bronasto kolajno. In to je tista cesta in številka“, je dognal s težavo in vstopil. Mimo prvih duri je krenil k drugim, kjer je bila pritrjena posetnica z istim imenom. Potegnil je za zvocec in se prestrašil njegovega glasu.

„Večkrat sem že pozvonil takole in žena mi je prišla odpirat. Žena? Kako in kaj in kje? Razburil se je silno in znoj mu je polzel s čela čez lice. Zazdelo se mu je, da se nekaj odpira pred njim, kar je bilo in je zanj minilo, do česar nima nobene pravice več. Iz pozabljenja so prišle zle prikazni in mučijo v sanjah zbeganega bolnika. Zaškrtal je ključ in mal, kodrolas deček je odklenil.

„Kaj hočete, mi nimamo sami ničesar“, je dejal. Vstopil je razdražen, deček pa je kriknil in zaklical.

Vdrl je v sobo. Tam so sedeli pri obedu njegova žena z drobno hčerko. Poleg nje suhljati sodni nadoficijant Birtič. Deček se je umaknil v kot in je plašno gledal.

„Dominik, ti si!“ je zaklicala žena in prebledela. Birtič je vstal in mu stisnil roko.

„Glej ga, kdo bi si bil mislil, Kokošar! Pozdravljen! Jaz sem že dva meseca

pri Vas na hrani. Ali za Boga, Kokošar, kar si odšel, ni bilo več znamenja o tebi! Sedi, revež. Shujšal si in brada ti je zrastle . . .“

„Pozdravljeni!“ je zinil in se obrnil k ženi. „To je pa tvoj mož? Gotovo! To ni prav nič čudnega, saj sem bil tudi jaz oženjen nekoč. Zdaj pa prihajam gledat mimogrede, kako se imate. Oprostite, sluga sem . . .“

„Dominik, kaj govoriš? Kdo ti je pravil, Dominik? Tvoja žena sem, samo tvoja, kaj me ne poznaš več?“ Zajokala je na ves glas in se zgrudila na zofo. Na cesti pred oknom je nekdo obstal in radoveden pogledal v sobo.

Kokošar se je truden in sključen oprijemal stola in se je ves tresel. Zdelo se mu je, da se je nenadoma razodela in z vročo muko napolnila tista praznina v njem. Oživila je preteklost v spominih nanjo, a ona sama se ni vrnila. Ti spomini pa so kakor zle, nanj nahujskane oblasti in ga mučijo. Pogovarja se z njimi, nejasne stavke šepeče in se jih boji. Da jim zbeži, se je obrnil k durim, a Birtič ga je pridržal. Posadil ga je v naslonjač in mu vlival z žlico tople juhe v usta. Izmučen je sklonil glavo in čepica se je zakotalila na tla.

Preko belo pogrnjene mize je lilo solnce; šop njegovih svetlih prstov se je dotaknil razvlečenega obraza, zaprtih oči Kokošarjevih. Birtič je stal pred njim, vzdihnil je globoko in se brez misli zagledal v temno zelenje kostanjev. V njih so čivkali vrabci v jok žene in otrok.

III.

Ljudi obešajo. Prejšnji dan so si zgradili sami vislice in izkopali grobove. Naši ubežniki so, ki so se borili proti nam, tako se govori. V kvadratu jih obkoljuje vojaštvo. Tudi Dominik Kokošar je tam, s puško na rami stoji kakor pribit na mestu in gleda. Tiste spačene obraze gleda in grozne izraze, ki so jim vtisnjeni. Četovodja ga zapazi in mu strogo pomigne z roko in košatimi brki. Reži se kakor vrag sam:

„Pešec Dominik Kokošar, smo te le dobili! Si jih videl, kako so kazali jezike? Zdaj si ti na vrsti, Primate ga!

Pristopijo in ga tirajo pod vislice. Zagleda vrv, črno in mokro. Vztrepetava in se zgrudi:

„Prosim ponižno . . .“

„Za vas ni milosti. Ubežnik ste.“

Vzdramil se je sredi noči v postelji. Ves znojen je bil in tresel se je mrza in slabosti.

„Kje sem, za Boga . . .“ je pomislil. „O, ubežal sem, skrivam se tu, tam pa me iščejo ubežnika. Milost!“ je zakričal. Prebudila se je žena poleg njega, planila v solze in objela moža z golimi, mehкими rokami, z vsem gorkim telesom:

„Dominik, siromak, saj si doma in pri meni. Ubožec, mraz ti je. Odej se toplo in zaspi mirno, Dominik . . .“

Gledal je v strahov polno noč in se izvil ženi iz objema. Skril je glavo pod odejo, a dolgo ni mogel zaspati.

Dominik Kokošar je padel. Pobrli so ga v jarku in slekli do golega in ga zavlekli v obsežno in globoko jamo; nanj še druga trupla in težkega kamenja na vrh. Mirno leži znak, noge in roke nepremične. Vročina je silna, teža vsega nad njim neznošna. Preko prsi mu leži počez položen mrtvec in ga tišči, kakor da je iz samega koščenege svinca. Ganiti se ne more in sapa mu pohaja.

„Priatelj, odmakni se z mene, lezi drugače! Dihati ne morem, tako težak si,“

poprosi tovariša v grobu. Ta malce zasuče glavo, da mu vidi v obraz in zašepče s posušenim glasom, ki je kakor trepet lista na drevesu:

„Čemu ti treba, da dihaš zdaj, ko si mrtev? Ali je že kdo slišal kdaj, da mrtveci dihaajo?“ vpraša tovariše, ki ležijo više in se ne premakne. Samo nasmehe se prav zaničljivo njegovi otroški nevednosti.

„Saj je resnico povedal“, se spomni Kokošar in tisti hip ga spreleti vsega silen strah in mraz. „Med samimi mrličji sem, a še diham! Živega so me zakopali, moj Bog! Prijatelji, pustite me na prosto, pomotoma sem zašel med vas, še živim. Oprostite, dajte prostora...“ Prosi in mrtve beline oči strmijo vanj. Nekdo ga spozna in pravi;

„O, poznam ga. Pešec Kokošar je, ubežnik. Zbežal je iz jarkov in se skriva pri nas. Ubijmo ga, ubežnik je...“ Dominik Kokošar se zboji in v strahu prime za bodalo. Gre kakor iz blazine in spozna tudi izbuljeni obraz in tiste oči brez izraza.

„Imejte usmiljenje z menoj“, zaprosi. Iztegne roke in tiplje naokoli, da se izmota izpod teže neznosnega vzduha. „Telesa jim že gnijejo“, dožene s studom. Nekdo mu rahlo seže v roko in ga vodi preko trupel. „Milost, milost...“ venomer jeclja. Nenadoma je rešen tesnobe zaduhlega prostora in čuti svež zrak.

Žena je odgrnila odejo in ga držala za potno roko. Z desnico pa mu je božala vroče čelo. Kokošar se je zavedel in obležal izmučen brez misli. Danilo se je že.

Popoldne je vstal in oblekli so ga, kakor otroka. Globoko sklonjen je hodil po sobi, se zbal večkrat brez vzroka in hotel oditi. Nezaupno se je ozirala vanj štiri-letna hčerka in se držala materinega krila. Zagledal jo je in pomislil:

„Če se prav spominjam, je bila drobna in svetle lase je imela. Predno sem šel v urad, sem jo dvignil k sebi in poljubil. Poljubil sem tudi ženo, sladko in udano in dečka.“

Nepričakovano in čudovito jasen je prišel ta spomin. Nevoljno se ga je otrešel:

„Čemu to, ko je vse že davno izgubljeno. Bile so samo sanje, brez resničnosti, v svoji lepoti nesposobne, da bi bile kdaj živele. Čemu buditi mrtve in sploh nikdar rojene, da hodijo nazaj k meni in me tako silno mučijo.“

„Bolani si, hudo bolani“, mu je rekla žena, mala in skrbna. „Zdravnik pride, da te preišče in ozdraviš, Dominik!“

„Pride?“ je vprašal šepetaje. „Saj sem vedel, da me že iščejo. So me že izsledili, ubežnika. Obešen bom...“

„Dominik, revež“, je kriknila žena in se ga oklenila. Z zbegano otopelostjo je pogledal ženi naravnost v oči. Zgrudila se je pod tem pogledom in od bolečin ji ni mogla beseda iz ust.

Prišel je zdravnik in si je ogledal bolnika. Govoril je z njim, on pa je pokleknil predenj in jecljal, glavo globoko sklonjeno:

„Milosti prosim ponižno. Ubežnik sem, zapeljali so me. Vse hočem priznati, vse...“ Povzdignil je roke:

„In če me obesite, vedite, da mi je bilo žal, da sem tako napravil. Žal mi je in nikoli več... Tudi nisem več vreden tega odlikovanja. Jaz ubežnik“. Kolajno si je strgal s prsi, jo poljubil in se razjokal.

IV.

Dominika Kokošarja so spravili v bolnico. Sam je šel in se ni branil. Žena ga je spremljevala tiha, z objokanimi očmi. Vso pot sta se držala za roke kakor otroka. Pred bolnico je dejal prav mirno:

„Tukaj sodijo. Vislice zame že postavljajo . . .“

Zbala se ga je ta hip, ko je videla njegov še trši in bolnejši pogled. A bil je miren, ker ga je vsega nadvladala bolezen, ki se je še dalje širila v njem in ga zapredala vase.

Zanj je bila določena svetla in čudovito tiha soba. V njej sta že ležala dva, ki nista spregovorila. Še ura na omarici ni premaknila nihala, stala je kakor s pridržano sapo. Žena in usmiljenka sta ga slekli in spravili v sveže prevlečeno posteljo. Zadremal je kmalu in žena ga je priporočila usmiljenki. Odšla je tiho, da se zvečer vrne.

Vzdramil se je in v hipu planil pokonci, razburjen od brezkončnega molka. Vse pokojno brezbrežje ga je obdajalo in vsa ta ogromnost je butala vanj, da ga pogrezne vase, v brezdanje potuhnjeno morje. Strahoma je skrčil telo in pogledal naokoli po zavetju in rešitvi.

Usmiljenke ni bilo. Z naporom se je oblekel, nataknil čevlje in odprl okno. Bilo je gosto zagrajeno, zato je odšel na hodnik in se spustil s prvega nadstropja na vrt. Pal je na mehko gredo, pomečkal nekaj rdečih rož in z naporom splezal čez zid. Oprezno se je ozrl in plašen hitel skozi predmestje, roke v žepu, čepico globoko na čelu. Mračilo se je.

„Ušel sem jim. Moj Bog, če me zalotijo,“ se je razveselil strahoma. Oddaleč je videl vojaka in skrnil se mu je v stransko ulico, dokler ni bil mimo. „Da le pridem do vlaka, ki me pelje nazaj, pa bo dobro. Sam in prostovoljno se vrnem. Potem mi morda prizanesejo. To je edina rešitev.“ Tako je mislil.

Izognil se je kolodvora. Vlak je stal na progi. Stopnjice in vozovi so bili vsi napolnjeni, na strehah je bilo še prostora. Zlezal je preko ramen in glav in dvignili so ga na streho. Vlak je odhajal. Tedaj je opazil, da je pustil plašč v bolnici in nasmehnil se je:

„Poln golazni in krvavih madežev je bil. Da sem le tu, pa je dobro. Nikdo me ne povpraša na strehi za dokumente. Zabrisana je sled za ubežnikom.“

Vlak se je pomikal z rastočo naglico. Poleg Kokošarja je sedel mlad vojak in tega je nezaupno vprašal, če je to pravi vlak na fronto.

„Front je dovolj in z vsakim vlakom se pride do katere,“ mu je pojasnil. „Jaz grem nazaj v Tirole“, je dostavil in ni več govoril.

„Dobro bo, da sem le na poti,“ je pomislil in se celo nasmejajal.

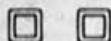
„Predor!“ je zaklical nekdo in ljudje na strehi so legli s celim telesom. Tudi Kokošar se je zleknil. Ležal pa je nerodno in zbolela ga je hrbtenica. Dvignil se je, da leže udobneje.

Že so bili v temnem predoru in mežali z očmi. Tiščali so nosove v plašče, da niso dihali vase zraka, nasičenega z oblaki saj in umazanega dima.

Zasvetilo se je onstran predora. Dvignili so se popotniki in zravnali. Ubežnik pa je ječe ležal poleg njih in kri mu je tekla čez obraz. Dva sta ga zgrabila, mu preiskala žepe in ga vrgla s strehe na polje ob progi. Tako so imeli več prostora.

Dominika Kokošarja so našli ljudje in ga spravili v bolnico. Po dolgem trpljenju je telesno toliko ozdravel, da so ga spustili domov. Tudi k vojaku mu ne bo več treba.

Zdaj sedi doma; leva noga mu je zlomljena. Iz sobe ne gre nikdar. V kotu sedi in boža dolgo osivelo brado in ne pozna nikogar. Oči nimajo razločnega izraza, gledajo, kakor da ničesar ne vidijo in ne govorijo. Trudne so že in bi rade še več miru in počitka.

RADOŠ:

SRAKARJEVA JOHANA.

Zgodba iz naše preteklosti.

Natanko takrat, ko je umrla Johana — bilo je med enajsto in dvanajsto uro ponoči — se je prebudil velik črn maček, ki je dremal za pečjo, skočil jadrno na klop, odtam pa na posteljo svoje umrle gospodinje in jel zavijati, da nikoli takega. Okoli postelje stoječe sosede so se strahoma pokrižale, Peretov hlapec Jaka pa se je odkašljaj, pljunil debelo in zarobantil:

„Sam bognasvaruj se je ločil od telesa!“

Pokleknili so in molili za dušni blagor rajnke. Maček pa se ni ganil od nog umrle Johane in je ostal tako do tretjega dne.

* * *

Divji pogani v Afriki ne bi nikoli dosegli zveličanja, da jih niso misijonarji pripravljali nanj. Tudi mi smo imeli svoje misijonarje, krepneli smo prečudno po zveličanju in glejte, dosegli smo je.

Mnogo pa je bilo takih, med njimi tudi Srakarjeva Johana, ki iz same gole prešernosti niso hoteli verjeti v čudeže. Pregloboko so se pogreznili njih čustva in previsoko je zrastel njih napuh. Toda mi, odrešenci, smo se obrnili v stran in smo korakali, samozavestni kot smo bili, mimo, do samega konca, do cilja, ki nam je, daljen in lep, v žarki luči blestel nasproti.

* * *

Ko je bila Srakarjeva Johana še mlada, je imela sila veliko snubcev, a je vkljub temu ostala samica. To pa se je moglo zgoditi samo takole: ako je bil snubec prileten, ga je nagnala z dedcem, mlade pa je ozmerjala s pobalini in smrkavci. Ta njena oholost je sčasoma zaslovela daleč naokoli in snubci so jenjali romat v njeno hišo. Prave ljubezni pravzaprav ni občutila do nikogar, razen do svojega mačka.

Ta maček, črn kot sama hudoba, je bil vsej okolici v veliko pohujšanje. Sosedje so se ga bali in pravili, da prebiva v njem sam nebodigatreba. Renčal je nad ljudmi, ki so hodili mimo, da je bilo joj; ako pa je hotel kdo prestopiti hišni prag, da ni tega videla Johana, se je pa zakadil vanj, da se ga je bilo jedva ubraniti.

Johana ni marala za svoje rojake, še manj, da bi imela kaj z njimi opraviti. Iz daljnega mesta je hodil k njej gospod, ki je bil od pete do temen oblečen črno; še celo robovi njegovih očal so bili črni. Sosedje so menili, da je to sam peklenščak v človeški podobi. Z mačkom pa sta se dobro razumela. Šivilja, ki je Johani merila obleko, je pravila, da govori črni gospod nek čuden jezik, ki pa ga Johana dobro razume in da ji prinaša časopise, ki so istotako pisani v onem jeziku.

„Še pogubi nas, na veke, s svojim črnošolstvom,“ so premišljali sosedje in so pridno dajali za maše.

Nekega dne je priromal v vas človek, blag, kakor sama nebesa, velik po duhu in po telesu. In takoj, ko je prišel, so ga vsi vzljubili. Hodil je od kraja do kraja, kakor nekdanj Jezus Nazarenski in učil vse dobro in lepo, učil ljubiti rodni jezik in svojo domovino. Vsled tega sta si postala z Johano hudo, hudo navskriž. Vsi nauki in vse besede učenika so padle na rodovitna tla. To pa je Johano najbolj bolelo. In nekoč — bilo je na nekem javnem sestanku — sta se bila dodobra sprla. Johano je od same razburjenosti zadela kap na možgane in od tiste ure ni bila nikoli več zdrava. Polegala in posedala je pač okrog hiše, toda poznalo se je, da so ji dnevi šteti. — Pa res! Prišla je jesen in ž njo oni večer, ko je Johana Sragger izdihnila svojo kosmato dušo, sebi v počitek in pogubljenje, mačku v žalost, črnemu gospodu v sramoto, učeniku in nam pa v veselje in zadoščenje.

* * *

Več klafter od vasi oddaljeno je ležalo pokopališče. Z osatom in plevelom zaraščena je držala pot do njega. Vse gomile, vse steze med grobovi so bile istotako na debelo oblagodarjene s plevelom. Ljudje so pravili, da je pokopališče izobčenih in na veke zavrženih, pozabljenih. Solnce je le malokdaj posijalo na ta kraj, kakor da se boji omadeževati svojo prečisto lepoto. — In tu sem so pokopali Johano. Premožna, mogočna in ohola v življenju kakor je bila, ni imela po smrti ne časti, ne slave. V levem kotu pokopališča je Jaka skopal jamo in tja so jo položili. Pogrebci so jadrno izmolili par očenašev, pokrižali se mimogrede in se začeli razhajati.

Med zadnjimi je bil učenik. Stopil je bliže jame, se pripognil in zagnal pest prsti na rakev. Pri tem pa mu je zažarelo v obrazu in solza mu je kanila iz očesa: zahvalna molitev ob začetku novega žiljenja.

In glejte, takrat se je zgodilo čudo. Vsi pričujoči so obstrmeli in se zazrli v učenika:

Izpod srca učenikovega je pognalo dvoje belih peroti, z leve ena, druga z desne. Rastli sta ti peroti, rastli in sta postali tako prečudno veliki, da sta se njih konca zopet strnila, da sta oklenili velikanski krog.

V tem krogu pa so zagledali pogrebci obljubljeni deželo, ki je segala tam gori vse do Gosposvetskega polja, tam doli do Jadranske obali in še vse dalje...

Popadali so na obraz in jo počastili.

BOŠKO TUGOVIČ: DOGODEK.

Imel sem prijatelja. Ponosen dečko je bil, črnih las in modrih oči, ki niso poznale hinavskega zavijanja, in iz katerih je odsevala vsa idealnost šestnajstletnega mladeniča. — Pri svojih letih je bil nenavadno razvite postave, a obraza tako naivno otročjega, da ni dal njegovi fizijognomiji niti ščipalnik, ki ga je nosil radi kratkovidnosti, resnejših potez. Bil je vzoren dijak in vsako leto odličnjak. Profesorji in sošolci so ga spoštovali, jaz sem ga ljubil — bolj kot svojo sestro, bolj kot svojega rodnega brata. In on? Često mi je rekel, da bi ne mogel živeti brez mene, in da bi ga ne moglo nič bolj kruto zadeti kot spoznanje, da se je motil o moji prijateljski ljubezni . . . Tako sva bila navezana drug na drugega, ne da bi nama bila ločitev hujša od najhujše nesreče. Oba sva bila kot eno samo nerazdružno bitje: on kakor odsev mojega lastnega „ego“, jaz kot svetla senca njegove lastne duše. Ni bilo skrivnostnih med nama, ni bilo zahrbtnih in neodkritih misli v najinih srcih. Vsako malenkost sva si zaupala, vse sva si povedala. Veselje in žalost, smeh in jok sva delila med sabo in v tej svoji intimnosti sva se čutila tako srečna, da si nisva želela nikdar lepših časov.

Videl sem mater, ki je šla iz cerkve, za njo pa je capljaj plav kodrolašček in se lovil za njeno svilenno krilo, da se ne izgubi v črni ljudski gneči. — Tako se mi je zdelo, da hodim jaz za njim; kakor nedolžno janče, kakor nebogljeno otroče, da tavam ob njegovi roki. In on mi je pravil isto! Kakor pastirček svoje najljubše jagnje, da ga vodim za sabo, kakor v hipnotičnem spanju, da hodi za mano. Nisva si bila svesta, kdo stoji v tem oziru višje od drugega. Roka v roki sva stopala kakor v snu skozi življenje in najine ceste so bile široke in bele, ravne in solnčne in vodile so naravnost do zvezd, do najinih ciljev.

Bilo je gorkega julijskega večera. Na grajskih utrdbah, kjer sva imela svoj poseben prostor, sva kramljala in sanjerala. On je ležal zleknjen v rosni travi s prekrižanimi rokami pod glavo, jaz pa sem sedel poleg njega in gledal na mesto, ki se je potaplja v večernem mraku. Iz tihih oken in temnih ulic so zasvetile prve luči. In kakor bi hotele tekrovati s temi, so se začele prižigati na nebu druge, lepše in svetlejše. Kakor bleščeča točka je zatrepetala tam na obzorju prva zvezda, v njeni neposredni bližini druga na nasprotni strani nebesnega oboka tretja in ni trajalo dolgo, pa je žarelo vse mesto pod nama in vse nebo nad nama v tisočerem in tisočerem odsvitu.

„Znočilo se je.“ sem opomnil prijatelja.

„Res! Čas je, da odrineva. Skoraj sem pozabil, da še nisem večerjal,“ mi je pritrdil in začel nekaj iskati krog sebe.

„Kaj si pa izgubil?“ sem ga vprašal, dasiravno sem dobro vedel za vzrok njegovega iskanja.

„Svoj ščipalnik,“ mi je odgovoril in pridno brskal med travnimi bilkami. „Tukajle, poleg sebe sem ga položil in zdaj ga ni. Vrag vedi, kam je izginil!“

Ni se zgodilo to prvič. Moj prijatelj je imel namreč, rekel bi, nekako slabo lastnost, da ni nikdar vtaknil svojega ščipalnika, kadar ga je snel z nosa, v žep, kamor bi edino spadal, ampak ga je vedno položil na kako mesto v svoji okolici; če sva sedela kje zunaj, v travo ali na klop, če sva bila doma, na mizo ali omaro. Neštetokrat sem ga že opomnil, da naj malo bolj pazljivo ravna z njim, a vse moje besede so bile kakor bob ob steno. — Ravno tako je storil tudi danes. Z namenom, da ga kaznujem za njegovo neposlušnost in ozdravim njegove grde razvade, nekoliko pa tudi iz nagajivosti sem mu ga skrivoma izmaknil in spravil v svoj žep.

Drago je robantil in iskal.

„Glej ga spaka! Kot bi se v zemljo vdrl. Ne najdem, pa ne najdem . . . Morda ti veš, kam sem ga vtaknil?“ se je ozrl vame.

„Kako naj vem!? Saj nisem jaz varuh tvojega ščipalnika,“ sem mu odvrnil poredno, s precej ostrim naglasom.

„Ej, no! Kaj se pa repenčiš kakor sraka, ki je opazila, da so ji pobrali vaški paglavci mladiče iz gnezda? Raje bi mi pomagal iskati!“

„Seveda! Še podpiral te bom v tvoji brezbržnosti. Ali ti nisem že stokrat dejal, da ne popuščaj ščipalnika kjer si bodi?“

„No, no! Le opusti te svoje stare pridige; z njimi ne boš pričaral očal nazaj na moj nos.“

„Kaj pa, če bi jih le, sem omenil tako mimogrede napol v šali, napol resno.

„Torej jih imaš ti,“ se je razveselil.

„Kdo ti je to rekel?“

„I kdo? Ti sam . . . Ej, Boško, saj ti mi ne moreš ničesar prikriti. — Tvoj pošteni obraz te izdaja. Glavo bi zastavil, da se nahajajo pri tebi.“

„Preišči mi žepe, če misliš, da si nezmotljiv,“ sem vzdignil roki.

„Ne bom igral vloge policaja,“ je začel v resnejšem tonu. „Če jih imaš, mi jih vrni — če ne, pa mi jih pomagaj poiskati. Vsaka šala gre le do gotove meje in vsake jedi se človek konečno preobje in naveliča, če se mu servira vsak dan ena in ista.“

„Glej ga, glej! Kaj sem jaz kriv, da si jih izgubil? Le išči, le! Boš znal vsaj drugič bolje paziti nanje.“

„Boško! Zdaj mi je pa dovolj te komedije! Ščipalnik — si mi skril — ti,“ je povdaril vsak zlog. „Ali mi ga daj nazaj, ali pa,“ in pograbil je moj klobuk, ki je ležal na tleh, „zaženem to kunjjo preko utrdb!“

„Le! Če ti bo kaj koristilo,“ sem se šalil dalje.

Videl sem, kako je rastlo v njem razburjenje in jeza. Boril se je sam s seboj. Ni vedel ali naj me poizkusi omečiti z lepimi besedami, ali naj nadaljuje kot je začel. — Konečno je vzkipelo.

„Daj mi ščipalnik!“ je bruhnil iz sebe razdraženo in zadirčljivo.

„Jaz ga nimam!“

Komaj sem izgovoril, pa mi je bilo žal. V tistem trenutku je že zafrfotal moj klobuk preko utrdb, opisal v zraku dolgo, vijugasto črto in izginil na drugi strani obzidja.

Osupnil sem. Kaj takega nisem pričakoval od njega. Užaljen sem mu vrnil ščipalnik: „Tukaj ga imaš! Toda ne misli, da si se izkazal junaka s tem svojim činom. Ne! Nasprotno! Vedel si se naravnost nekolegijalno napram svojemu prijatelju. Prosim te, da popraviš ta svoj pregrešek in greš po moj klobuk.“

„Ha, ha, ha,“ se je zasmel Drago in hipoma ga je minila vsa jeza. „To bi bilo pač najlepše! Krivda je na tvoji strani, a zadoščenja zahtevaš od mene. Ne, ne, prijatelj. Če ti je kaj do njega, pojdi sam ponj!

Tako sva zamenjala svoji vloži. On se je šalil, jaz jezil.

„Sicer pa,“ je nadaljeval Drago hudomušno, „kaj bi se toliko prepirala radi tega nesrečnega klobuka. Pusti ga, naj ostane, kjer je. Saj je dandanes moderno hoditi razoglav po ulicah. In če ga najde kak berač, bo morda celo vesel te svoje sreče.“

„Ne zbijaj takih neslanih dovtipov! Zadnjikrat te vprašam: greš ponj ali ne?“

„Ne! — Oziroma: naj bo,“ se je je premislil. „Pojdiva skupaj, da bo že konec temu neumnemu sporu.“

Ni me zadovoljil njegov predlog. Jaz sem vztrajal pri svoji prvi zahtevi, on pa tudi ni hotel še več popustiti. Oba precej trmaste narave se nisva mogla nikakor zediniti.

Tako se je zgodilo, da je ostal klobuk pod utrdami, midva pa sva odšla nespravljena proti domu. Molčala sva celo pot...

Koncem grajskega drevoreda sva se poslovila — prisiljeno in hladno kot bi si bila tujca. Razšla sva se vsak na svojo stran.

Napravil sem par korakov, pa sem se premislil in se vrnil pod utrdbe. Med kamenjen in grmičevjem sem našel svoj klobuk. Pobral sem ga in hotel oditi. Pred mano v medli lunini svetlobi se je pojavila možka postava. Bil je Drago, ki je prišel z istim namenom kot jaz...

Kakor sneg ob prvem dihu pomladi se je razlezel v meni ves srd in vsa prejšnja zakrknost in trma. Pohitel sem mu nasproti in mu ponudil roko: „Drago, ali mi odpuščaš?“

Prijateljsko mi jo je stisnil: „In ti meni?“

Podrta je bila stena, ki se je dvignila med naju proti volji obeh; vse prejšnje ostre besede so bile pozabljene in staro najino prijateljstvo je vzcvetelo po prvi slani lepše in bohotneje kot kdaj prej.

ERNEST TIRAN:

MISEL.

Lebring, v juliju 1917.

Cvetovi padajo...

Pod koso padajo glavice nežne

Kot bi čutile, da zaman je vsak upor,

Brez vzdihla in brez tožbe, nemo, vdano...

Eh, naj le padajo.

Saj venejo i lica, prej rudeča,

saj umirajo i srca, prej plamteča,

saj čutim tudi jaz, da je zaman upor;

pa tu v barakah nemo, vdano

zdaj čakam kose...

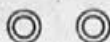
FILIP OMLADIČ:

SUŽENJ.

Jaz sem suženj — nimam svoje volje,
jaz sem suženj tajno le uporen.
Kriv je hrbet in oko udano,
ko se duh upira neumoren.

Jaz sem suženjske krvi, to čutim!
Nikdo menjati krvi ne more!
Strah ponižanje sta mene trla,
proti zlu ni bilo mi opore.

Ali vendar bom nekoč se vzdignil!
Tistega trenutka čakam vedno,
ko mi duša jadona v sveti jezi
molč prelomi, pest mi dvigne bedno.

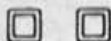
FILIP OMLADIČ:

SAMOTNE NOČI.

O ve, samotne, žalostne noči,
ko z vseh strani strahovi prihitite
in sna v oči pretrudne ne puste,
pred vami duša splašena drhti.

Pa se prikrade včasih skozi noč
v spomin na tihem nate, svetli san,
in žar njegov ves nepričakovan
strahovom vzame njih gorečo moč.

V pogumu žarkem duša vzplameni:
„Le pridite, strahovi, zdaj na boj!“
Kako zbledi, glej, ves zbeži njih roj,
za njim moj smeh izzivajoč hiti.

FRANJO ROŠ:

ŠTUDENT PETER.

Takole včasih, ko tih in sam s seboj zadovoljen hodim po gorki sobi in vase in v razne načrte zamišljen pušim cigareto, ali pa zaverovan v knjigo ležim na zofi, takrat se včasih zgodi, da pride. Rahlo potrka in vstopi — Peter Klopotec, študent in pesnik. Z bolestjo v bledem obrazu pozdravi in že mi bridko potoži o nesreči, o teži vsega gorja. Vse to stori v umerjenih in izbranih besedah, v jokavem tonu, ki povsem pristoja tudi snovi pripovedovanja:

Peter Klopotec je sameval v tih izbi in je čutil prihajati veliko, svetlo uro. V njej je hotel srečno dovršiti sonetni venec, darilo trdosrčni oboževanki. Nato je še nameraval nadaljevati tragedijo v verzih, ki jo zdaj piše. Bil je ravno gotov z vsemi predpripravami in se je čutil že vsega silnega in zamaknjeneega. Tedaj, ta visoki hip pa priropočejo po hodniku tisti nerodni koraki in ž njimi bobneči glas Presičarjev in režanje Bezljajevo. Presičar potrka, kar se pravi, da s sredincem dregne ob dur in že pritisne kljuko. Rešitve ni! Če bi se Peter zaklenil, bi pač šla na dvorišče in zlezla v sobo pri nizkem oknu, ki se ne da trdno zapreti. Tako je vseeno. Uda se v usodo in zine plaho, kakor razočarano:

„Naprej!“

Povečini pa tega še treba ni, ker sta tedaj že v sobi in pri obešalniku. Ž njim sploh prav malo govorita. Glasno sedeta k mizi, da otvorita prvo partijo šaha. Desko in figure prineseta s seboj. Stanujeta namreč v sosednji hiši, kjer je pri isti gospodinji nastanjenih trinajst študentov. V tem večnem hrupu je torej resna, premišljena igra nemogoča. Zato prihajata rada k Petru, kjer lahko nemotena zaigrata svoje popoldneve. Ne vprašata ničesar. In če bi tudi vprašala, njegova mehkoča in neodločnost ju ne bi mogla zavrniti. Iz slabosti in strahu ni zmožen trdnega nastopa. Samo na tihem se jezi, da mu nepoklicana navzočnost onemogoča delo, odganja visoke sanje. In če bi slednjič pričel z delom, pristopila bi, da pogledata napisano in bi se mu rogala v obraz, fantastu. O, obadva sta stvora brez duše in omike!

Zato hitro pospravi vse sumljive stvari in jima postavi na mizo krožnik za pepel cigaret, pod njo pa pljuvalnik. Igrata mirno, le zdajzadaj zadoni Presičarjev glas v neokretni, neslani opazki in odgovori mu široko hahljanje Bezljajevo. Oba kadita in otesata pepel na tla. Presičar meče celo dogorele cigarete v kot in Klopotec jih pobira, da mu ne zapalijo postelje in preproge. Tudi pljuje na tla povsem ravnodušno, kakor da se tega niti ne zaveda v igri. Okovanih čevljev se držijo plasti snega in blata in že se zbirajo široke luže pod njima.

O Bog, kako ostuden je še posebno tale Presičar! Oči se mu kar svetijo hudo in požrešnosti. Duše in vesti sploh nima. Dvakrat na teden obeduje Klopotec pri patrih in tudi on. Danes imajo krompir, jutri žgance in tako dalje. Patri niso slabi ljudje, samo Presičarja naj bi ne bilo zraven, pa bi bilo vse lepo. Vsak dan sedi pri mizi petnajst študentov. Frater prinese obsežno skledo in vselej jo postavi pred Presičarja, ker je najstarejši in že v osmi. Tedaj odločno zajame z žlico in pobere vseh pet debelih ocvirkov, ki so vselej na vrhu in tako prijetno dregajo v nosove. In kako

se mu takrat zasvetijo požrešne oči! Vsi drugi pa jedo dan za dnevom suhe žgance in krompir in ž njimi dušijo v sebi togoto.

Vsega tega se Peter Klopotec živo domisli; črno gleda in skrivaj trpi. Obupne misli ga morijo, jeza mu vzplamteva, a do viška ne more. Težje in težje opazuje kruto početje onih dveh, in ko mu je dovolj, tedaj se oprime rešitve — bega. Obleče se in reče mirno, celo uljudno in milo:

„Oprostita, da vaju zapuščam. Nujen opravke me pričakuje, a mislim, da se vrnem kmalu.“ Takole dober revček je pač, jezo je pogoltnil, čuti samo še lastno onemoglost in bol.

Ob takih prilikah pribeži rad k meni. Izredno vesel ga nisem in odslovil bi ga prav kmalu, da ni tako velik siromak in v meni še iskrice dobrega čuťa. Zelo je namreč nadležen s tožbami in silno neprijetno mi je, kadar privleče iz vseh žepov papirje, preprežene z verzi. Teh verzov je samo brezdanje bolehanje, polnočni razgovori z luno, podoknice, tožbe in obupavanja. Kadar bi me že rad položil na natezalnico, ležem hitro na zofo, roke pod glavo in nekoliko prislonjene k ušesom. Zgledam se v strop, v tiste plesnjivo rdeče rože, ki so naslikane tam in pokimam včasih. Ko je srečno gotov, moram izreči mnenje. To je vselej ugodno, ker vem, da je v takih stvareh neverjetno občutljiv. Takoj bi me obsodil filistrom, lahko bi postal kriv še težjih posledic. In čemu bi ga izganjal iz paradiža teh sanj, ki so mu vse življenje? Sam se jih zave in otrese o pravem času, ko bo že zrel prevrata v resničnost in iz nje v zdravo mladost.

Nato se ponavadi spomnim inštrukcije, ki jo imam v isti hiši. Zaklenem duri in posloviva se. Stopim v višje nadstropje in z okna pogledam za njim, ko gre po ulici. Nato se vrnem in se nasmehnem za njim, siromakom.

Zadnjič sem nekaj obolel in ves ta čas ga ni bilo k meni, da bi motil; da bi hodil k meni obtoževati ljudi grehov in krivic, ki jih v nekaj manjši meri nadležnosti sam dela meni. Skoro sem ga že pogrešal. Ob svidenju sem ga bil celo vesel. Razodel mi je vse.

Preselil se je nekam izven mesta, kamor je Presičarju in Bezlaju mnogo pre-daleč. Zato hodita zdaj baje v kavarno biljardirat. Peter Klopotec pa živi mirno in dela neumorno. S sonetnim vencem je gotov, tragediji pa manjka samo še zadnji prizor poslednjega dejanja. Tudi je oboževana trdosrčnost že nekoliko omajana, kar ga navdaja z novimi upi in načrti. Edino Presičar, stari in neizprosni ljubitelj debelih ocvirkov mu še povzroča muke dvakrat v tednu.

K vsem lepim uspehom sem mu prisrčno čestital in bil me je silno vesel. Za zvečer me je celo povabil k „Beli miški“, pa se mu nisem mogel odzvati, ker bi bilo škoda lepega časa. Tudi nisem občutil posebne lakote in poželjenja za bolehačimi verzi sonetnega venca in nove tragedije.

E. TIRAN:

O KNJIGI S SEDMERIMI PEČATI.

V daljni deželi je živel starec-modrijan.

Borna kočja izven mesta je bila njegovo prebivališče, obnošena halja njegovo oblačilo in darovi hvaležnih ljudi njegova pičla hrana.

A bil je kljub svoji borni zunanosti gospodar neizmernih zakladov. Videl je v pretekle dni, gledal je v sedanost in vsa prihodnost mu je bila znana...

Ta starec je namreč hranil v svoji kočji skrivnostno knjigo. Prihajali so ljudje iz mesta po zdravila in so občudovali krasne platnice; marsikdo je, ko mu je starec iz nje iskal leka, preko njegove rame hotel razbrati tajnost, a so mu porogljivo zarežale nasproti neme čirečare in je moral osramočen oditi...

Vsakomur je starec pripovedoval, kako nad vse prijetno je čitati v tej knjigi; čitati pa more iz nje le oni, kdor jo sam odpre. Onih sedmero pečatov namreč, ki vise ob robu, se v hipu, ko odloži starec knjigo, samotvorno zveže in sklene, pa se spet umakne samo čarodejni formuli.

Ta čudovita bajka se je bliskoma razširila preko celega sveta. In vsepovsod je nastalo veliko slavohlepje in radovednost, komu se posreči odpreti čudovito knjigo.

In po vrsti so prihajali k starcu:

Najprej mogočen kralj.

Dejal je:

„Velikanskemu kraljestvu vladam! Mojih je devet dežel in devet morij! Pomignem — tisoči vztrepetajo pred menoj v strahu in grozi, zapovem — milijoni ubogajo.“

A onih sedmero pečatov je, kot bi se rogalo njegovi mogočnosti, ostalo trdno sklenjenih in zaman so bila vsa njegova povelja.

Vladar pa se je silno začudil.

Za njim je prišel vojniki, v jeklenem oklepu in bliščeč v solncu liki mlado jutro.

„S tem svojim mečem sem doslej zmogel še vsacega protivnika. Tudi ti šibki pečati se mi ne bodo ustavljati.“ Udaril je z orjaško silo po njih, a v istem hipu so postali kot diamanti in njegov meč se je razletel v tisoč drobnih iveri.

In tudi on se je začudil.

Da bi rabil silo? Čemu?!“ je menil bogatin, „saj je mojih polovico zakladov sveta. In zlato izpreminja to, kar je sicer nemogoče, v mogoče!“

Ali glej čudesa, — vkljub njegovemu bogastvu se mu ni posrečilo najti sredstva, ki bi mu odprlo skrivnostno knjigo.

In čudil se je tudi on.

Nebeško krasna žena je prišla. Tako ljubek je bil njen obraz in tako očarajoč pogled njenih oči, da ji ni mogel nihče odbiti prošnje. In stopila je k starcu, mu vplela svoje rožne prstke v sivo brado, ga pobožala po velih licih in zašepetala:

„Ti si gospodar knjige, Ti veš njeno skrivnost, daj — odveži pečate!“

Ali starec je stresnil svojo brado in ji resno odvrnil:

„Nespametno dete! Kaj ti pomaga, da ti odprem knjigo?! Le oni jo umeje, kdor jo je odprl sam!“ —

In ko se je Lepota užaljena obrnila, se je priplazila od nekod grda baba. Zgubani obraz je bil zelenkaste barve in lokave oči so prežale izpod obrvi:

„Norci!“

In poskusila je odpreti knjigo na nezapečatenem hrbtu. Ali vezava se je pod njenimi rokami izpremenila v ostre bodice in tudi Zvijača je morala oditi.

Vsi pa so stali in se čudili.

Kdo pač odpre to čudovito knjigo?

In sedaj je prišel mimo mož v črnem, oguljenem fraku in oborožen z velikanskimi naočniki. Ko je čul o njih brezuspešnih poizkusih, se je pomilujoče nasmehnil, potem pa si počasi, z velepomembno kretnjo popravil kravato in naočnike, se odkašljajal ter dejal:

„Tepci!“

Nato je nabral obraz v silno učene gube in nadaljeval: „Vaša prizadevanja so morala ostati brezuspešna! Tu imamo znanstven problem in — vi se ga lotite brez načrta!? To knjigo je treba najprej natančno preštudirati: kje, kdaj, kako je narejena, kje in kdo je pritrdil pečate, kako daleč so ti drug od drugega, iz česa so. Šele potem, ko že vse to natančno vemo in doženemo, bomo mogli najti teorijo, ki nam omogoči, da te pečate po vrsti odstranimo in spoznamo, kaj je v knjigi, če je sploh kaj v nji. Jaz sem profesor doktor Vsezna!“

In Dr. Vsezna je sedel k knjigi ter jo začel študirati, od vseh strani, zelo natančno in zelo dolgo. Potem pa se je zamislil, da si ustvari potrebno teorijo.

Knjiga pa je ostala slej ko prej, velika in častitljiva, zaprta z vsemi sedmimi nedotaknjenimi pečati . . .

Po poti mimo je prižvižgal mladenič v priprosti obleki. Opazoval je lastovke, ki so čvrčale krog njega, se pripognil semintja v travo, da se zadivi ob mali, čudno-lepi cvetki, pobral drobnega hrošča, da se povese nad njegovimi bleščečimi krili. In iz njegovih jasnih modrih oči je sijalo življenje samo v svoji najdobrodejnejši in najtoplejši krasoti . . .

Ko je videl družbo, ki je čakala načrtov in teorije in zapazil knjigo, ni rekel ničesar, temveč jo vzel v roke in potrgal pečate. Drug za drugim so odleteli, da ni bilo o njih ne sledu več! Potem pa jo je odprl in pričel čitati. Oni pa so ga poslušali, poslušali krasno povest o opoju mlade ljubavi, o skrivnostnem šepetu srebrolistih brez, o pravljičah, ki jih pripovedujejo izvoljenim večerni cefirji . . . In pripovedoval je o tajnih sanjah zvezdne majnikove noči, o osladnih pesmih logov in livad, ko gre preko njih v kopreno iz luninih žarkov odeta mlada Vesna — povesti o edini sreči, ki ni zabranjena nikomur, ki jo more doseči vsakdo od najrevnejših do najboljših, ki človeka ne zapusti do groba, o večnomladi, nesmrtni božici Poeziji.

Poslušali so ga in strmeli, samo doktor se je strašno razjaril, ker brezobzirni tujec ni počakal, da bi bil on izgotovil svojo teorijo. In ker ni mogel tajiti, je zopet sedel in spisal tri debele zvezke, v katerih je na podlagi učenosti in raziskavanj modrih in učenih ljudi, ki so živeli že davno pred njim, dognal:

Oni je knjigo sicer odprl, a čitati je ne umeje. Čita da jo napačno, docela napačno.

Ko je to junak slišal, je skočil pokonci in ga hotel ubiti. Ali ona lepa žena je položila svojo mehko ročico nanj in dejala:

„Ne stori mi zla! On ne more zato! Ker ni mogel postati umetnik, je postal pač — kritik!“

U. B.:

BAJKA O MISLIH.

(Po francoskem.)

Prišla je ura, ko je pesnik sprejemal misli. Ena za drugo so prihajale, se priporočale in zopet odhajale, ali pa so ostale, kakor se je pač pesnik izrazil o kateri: da naj ostane, ali da naj ga zapusti.

Prva je pridvela misel, nečimurno oblečena, pohlepnihi oči, z nesramnim smehljajem na ustnah.

„Jaz spadam k spolu najdrznejših misli“, je rekla cinično. „Če se me hočeš poslužiti, bom stopila v tvojem imenu na oder, postala bom pesem, pri kateri bodo najrazbrdanejši zardevali! Storila te bom slavnega! Vsa čednost mesta, da, celega sveta, bo kazala s prstom za teboj!“ — Polna dopadenja sama nad seboj se je široko nasmejala. Pesnik pa je skočil s stola in jo vrgel vznak po stopnicah. „Da bi nikdar več ne vstala!“ je vpil za njo. Potem je zamišljen sedel nazaj za mizo in čakal prihodnjega obiska.

Vrata so se odprla in druga misel je vstopila. Pravila je o sebi, da je kal glediščni igri, ki bo pesniku, če jo hoče pisati, gotovo prinesla bogastvo. „Morem postati umotvor“, je govorila, „ki se čisto ujema s tem časom, prav živo izpričevalo, poznavalcu v kesanje, publiku pa sam med.“ — In pristavila je še: „Najslavnější možje so se me že posluževali; moj Bog, ljudje hočejo pač živeti! Torej smem ostati!“

Pesnik pa je odgovoril: „Raje stradam, kakor, da bi se pajdašil s teboj! Pojdi v božjem imenu do svoje slave!“ In misel je izginila.

V naslednjem trenutku je že stala tretja misel pred pesnikom in začela veselo se muzajoč takole govoriti: „Jaz sem najdovtipnejša misel, ki jih moreš imeti. Če me vzameš v svojo službo, ti postane celi svet dolina smeha; najžalostnejše reči se ti bodo dozdevale smešne, najbolj vzvišene ti bodo gola šala! Ljudi z njihovimi norostmi in modrostmi boš gledal vedno kakor v zabavnem optičnem zrcalu. Kjerkoli me boš prednašal, se bodo smejali — seveda, nikjer te ne bodo imeli za resnega...“

„Beži, beži, veseli patron!“ je zaklical pesnik, poln veselosti. „Ti si mi često, toda ne vedno dobrodošla. Nočem tega sveta gledati kot dolino smeha; je preveč žalosti v njem. Sicer te bom pa šele takrat imel za resno, ko te ves ostali svet pripozna za šaljivko.“ — Misel se je priporočila z uljudnim poklonom.

Za njo je prišla oziroma priskakljala še cela množica najrazličnejših misli v pesnikovo sobico, ki jih je pa on, sodeč po njih značaju hitro odpodil, ali pa prijazno odslovil.

Nazadnje se je vendar pojavila misel, ki je pesnik ni mogel sprejeti, da bi

mu ne vztrepetalo srce. Ta misel je bila kakor oblita od božanske luči in je plavala na angeljskih krilih. — „Vem, kdo si, predno mi poveš,“ je vzkliknil pesnik prevzet. „Da, ostani pri meni in dam ti najsvetejši hram, ki ga imam v posesti, za bivališče: najskrivnejši kot svojega srca! In vse misli, ki mi služijo in mi bodo služile, bodo tudi v tvoji službi na veke!“

Ta misel torej se je nastanila v najskrivnejšem kotu pesnikovega srca in je postala gospodarica čez vse druge misli njegove. Očarovala je njegove besede in dela, žarela je iz njegovih oči in napolnjevala vse njegove pesmi z mogočnim žarom, z nebeškim bleskom. Konečno je obdarovala pesnika z večno mladostjo.

To je bila misel, največja misel sveta. In če jo hočemo še posebej imenovati, moramo reči: bila je ljubezen.

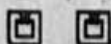
MIRA:

MIMO DUŠE BEŽIJO...

Mimo duše bežijo
dnevi pomladni:
v majevem jutru odpira se cvetje,
v solnčnih se žarkih bliža poletje,
misli nestrpne hitijo v daljave...

Moja roža duhteča —
vrtnica rdeča,
kdaj se skrivnostni odprejo ti listi,
kdaj se povrnejo časi, spet tisti,
ko me napajal je vonj tvoj opojni?

Roka se steza drhteče
in koprneče,
usta pa v nemem brezupu molčijo;
misli nestrpne v daljavo hitijo,
duša nikjer mi ne najde pokoja.

ERNEST TIRAN:

FRAGMENT.

Dolga je pot in strma in težavna; popotniku kaplje znoj raz čelo in njegov korak je truden, opotekajoč...

To je življenje: Nalože ti breme, težko in nerodno, ti pa je sprejmi molče in je nosi. Ne godrnjaj, ko se ti zarežejo oprti v meso in te skloni trpljenje pod svojo težo... Upognjeni so hrbti in oči so obrnjene v tla, na ramah pa tlači breme, kot bi nosili svet... Dolga je pot in strma in težavna! Ljudje pa jo imenujejo življenje...

Morda da stopiš žvižgaje na to široko cesto. Hodiš naprej, svet se ti smeji od obeh strani, srečuješ ljudi in meniš, da so ti vsi stari, ljubi znanci, pa jih pozdravljaš s toplim smehom na obrazu. Ne vidiš žalosti na njih licih in ne koprnenja v njih očeh, ne zapaziš, da so vsi ti obrazi mrki, neprijazni... Cel svet ti je rožen vrt in ti se sprehajaš v njem, in sanje sladke in opojne so s teboj...

A tu ti nakrat zadene noga ob kamen; začудиš se morda, odkod pride tja na široko in gladko cesto sredi vrta, pa ga brcneš vstran in stopiš naprej in se ne zme-niš več zanj. A spodtakneš se drugič, tretjič in potem ti razočaranja podajajo roko.

Zaskeli te prvo v srcu, zaboli te, a potolažiš se in pomisliš: Nesrečen slučaj, a svet je vendarle lep in poln cvetja, življenje vendarle tako čarobno in čudեսno krasno... Naprej! Nič žalovanja še ni, in nič solza in nič bridkosti.

Doživiš drugo, vztrepetaš in tako ti je, da bi zavpil v črno noč o svoji drhteči boilesti, a še je nada v srcu in še upaš in še vedno ni ugasnila poslednja iskrica tolažbe.

Ko pa padeš v tretje, tedaj se zgodi! Tedaj pride ono, kar imenujemo spoznanje: Kakor slepec, ki so mu odpadle luske od oči in je spregledal, zagledaš svet krog sebe: vidiš cesto, isto kakor prej, srečuješ ljudi, iste kakor prej in breme nosiš. isto kakor prej. Spoznaš pa, da je ta cesta čisto druga, da teh mrkih in neprijaznih obrazov še nisi videl, da tega težkega in nerodnega bremena nisi nosil nikdar poprej. Hodiš po poti, mehanično prestavljaš korake, samo da bi prišel naprej in na cilj; hodiš... In nič več ne žvižgaš; hrbet je sklonjen in oči so obrnjene v tla, sanj ni več in onega toplega smeha na licu tudi ne. Tudi upa ni več; nemo stopaš po cesti in komaj da imaš nekak neprijeten občutek, ker moraš prenašati breme in ga ne smeš odvreči... A nosiš je in ne vzdruhuješ, samo hodiš, da bi prišel čimprej na cilj. To je spoznanje: Nič več ni upa, a tudi boilesti ne več; tako ti je prešlo trpljenje v meso in kri, da bi ti bilo dolgčas, ko bi stopil kdo pred te in bi ti vrnil oni veseli smeh in sanje... Sklonjeni hrbti in v tla uprte oči: To je življenje — — — — —

Dolga je pot in strma in težavna; popotniku kaplje znoj raz čelo in korak njegov je že truden do smrti...

Dolga je... Nekega dne se je znašel na nji, kaj ve od kod — in breme na rami. Videl je druge, ki so hodili mimo s prav takimi bremeni, pa je vstal še on in se jim pridružil. Ne iz radovednosti; ta mu je bila neznana; a gnalo ga je in — kaj bi dejal, iz dolgočasja je vstal in je stopil v vrsto...

Dolga je . . . Kar se zaveda, že stopa po njej, po tej strmi poti. A nikjer še ni konca in nikjer še ni cilja. In on je truden . . . Pa ne, da bi si radi tega zaželel konca; nosi breme, kot da je del njega samega, umrl bi brez njega, tako se ga je privadil . . . Ne —; iz dolgočasja, prav kakor je bil prišel —, ker se že naveličal teh zaznamenovanih obrazov in vsega tega romanja, bi zopet rad odstopil . . .

Od zore roma, sedaj pa je večer in dolge, temne sence padajo preko doline . . .

A tam na vrhu je še luč. Zadnji žarki poslavljaljočega se solnca ga pozdravljajo, skozi gozd gre in ga vabi prelesten smeh tisočerih umirajočih . . .

Njegovo žejno srce čuti njihov klic. In zahoče se mu po njih, tako silno, da pozabi trudnosti . . .

Na vrhu je.

In sedaj se odpočije za hip, samo za hip, predno prestopi po drugi strani dol, nazaj v temo . . .

Popotnik je sedel na skalo ob poti.

Veter šepče v vrhovih gozda in skrivnostna tišina leži nad večerom. Na nebu, ravno pred njim, ki si je podprl obraz z dlanmi in misli, se leskeče večernica . . .

Dolga je bila pot in strma in težavna . . .

Tu pred njim leži vsa: kakor dolga siva kača se vije med drevjem in skalovjem in ozarami, prav do tja, kje se ob horizontu stikata nebo in zemlja. Megle vstajajo tam na oni strani doline in zdi se mu, kot da prihaja ta cesta iz njih; tako neskončno pusta in siva je . . .

A sedaj stopi navzdol in nikdar več je ne bo videl.

Nekje je zazvonilo ave Mariji; skoz tišino so pripluli rahli zvoki prav do vrha. Popotniku pa je postalo mehko pri srcu, ko jih je začul, tako neizrekljivo mehko in milo . . . Tam v dolini jih je poslušal svojčas, ko mu je bilo spoznanje še tuje in je žvižgaje hodil po cesti in še ni čutil bremena. Takrat je bilo; — davno je že tega . . . In kakor da ga boža ljubeča detinska ročica po licu, se mu je zdela misel, spomin onih dni. V srcu nada in up, v duši sanje in cvetje —, tako je bilo tedaj . . .

In danes sklonjeni hrbti in v tla uprte oči.

Takrat, ko se je znašel na poti in je prvič videl te ljudi, ki so šli s sklonjenimi hrbti in v tla uprtimi očmi mimo, jim je stopil nasproti in jih poln začudenja vprašal:

„Odkod, ljudje božji? In zakaj so vaše oči žalostne?“

A niso mu odgovorili; nem pogled in šli so dalje . . .

In on se je začudil — prvič. Prvič je prišlo, da ni pazil na pot in se je spodtaknil ob kamen na njej . . . Takrat, ko je prvič ležal na tleh, takrat se je zgodilo . . .

Videl je čudno prikazen: samega sebe in vendar ne samega sebe, temveč drevo v zimskem gozdu. Noge prikovane v zemljo, in telo neobčutljivo deblo, samo veje, kot da se stezajo človekove roke v zrak in prosijo usmiljenja, nanje pa padajo snežinke, drobne, tihe in jih hinavsko-mehko bolj in bolj skrivajo pomoči . . .

Kot blisk je prišla temna misel in je zopet ni bilo . . .

Hotel je zaostati, da bi ta čudni spreved mrličev odšel mimo, a eden iz trope je videl to iskrō nade v njegovih očeh. Stopil je iz vrste in mu jo z enim žejnim poljubom izsesal . . .

Tedaj je bilo vse prazno in se je pridružil i on tej tropi . . . In naprej je šlo romanje po poti navkreber . . .

Sklonjeni so hrbti in oči so obrnjene v tla . . .

Zvonenje je potihnilo. Noč je privila k sebi trudno dete Zemljo in ji zatisnila oči v sladek pokoj...

Na nebu se je utrnila zvezda in eden iz trume je omahnil pod bremenom. A še iz oči umirajočega je odsevalo hrepenenje... Še ena se je utrnila in potem še nebroj, in z vsako je legel eden obremenjenih k počitku. A nebesa so žarela kakor prej in tudi sprevod je bil kakor prej, nepregleden, vijoč se iz teme, valeč se v temo...

Sklonjeni hrbti in v tla uprte oči, pred njimi pa je blestelo znamenje hrepenenja, mogočnega, a neutešenega, neutješljivega koprnjenja.

To je življenje...

Zbudil sem se: pred menoj je ležala odprta knjiga.

Cankar, Za križem...

Bilo je pozno in zaprl sem jo!

RADOŠ:

MRTVA DUŠA.

V tistih dneh, iz onih sanj otožnih
se je rodila ljubezni lepota;
vse naokoli: duhteče cvetje grmov rožnih,
vse povsodi: sama tiha samota;

Še spomin
na čudo nebeško sem ljubil.

Po letih...
V pomladnih večerih včasih
sem se v paradižu nekdanjem izgubil.

Zdaj vem: vsa mrzla vsa pusta sedanjost
reži se prešerno nasproti,
ob njenem oltarju le žarek dobrotni
in misel se dviga o zmoti.

VINKO B:
URNITEV.

Kakor solnce nebeško
luč je v obrazu sijala . . .
„Zdrava po dolgi ločitvi!
Lepša kot kdaj si postala.

Lepše so tvoje planine
z rodno krvjo poškropljene,
lepša so polja, doline
v krvi ljubezni pojene.

Bila si mučenica,
v večno trpljenje zakleta,
venčana s trnjevo krono
s plaščem sramote odeta . . .

K tebi so hrepeneli,
ki jih že zemlja krije.
k tebi so si želeli,
ki jim zdaj sreča sije.

Z mislimi nate sinovi
tamkaj zaprli oči so —
tvoj blagoslov so čutili,
videli več te niso . . .“

m. ž.:

NAŠA MODERNA.

Načaljevanje.

Če opazujemo razvoj Župančičev, če študiramo njegove pesmi od „Čaše opojnosti“ do „Samogovorov“, vidimo, da je v teh svojih „Samogovorih“ dosegel svoj cilj. Značilna je zadnja pesem zbirke: „Čez plan“, ko mu je iz Bolestí, iz Samote zrastel Pogum, in ko vidi jasno očrtan cilj svojih pesnitev: domovina.

Da mi je za zarjo blestečo pogledati
in kaj ljubega, dobrega ti povedati
v teh težkih dneh,
o domovina . . .

S temi verzi nam je pokazal novo smer, smer svojih „Samogovorov“. Dragocen dar iz pesnikove samote je ta knjiga. V nji vidimo pesnika, ki je po bojih našel svoj vzvišeni cilj, in — samega sebe. Še opazimo Župančiča - Belokranjca, še opazimo ono njemu lastno šegavost in neprisiljenost. Iz vseh verzov pa trepeta hrepenenje po resnici, po pravici. Oni njegov hrepeneci „jaz“ najde končno svoj cilj v ljubezni do domovine . . .

Neizmerno visoko se je dvignila Župančičeva pesem. Njegov pogled je širok, njegova sodba trezna, mirna, njegova duša pokojna. Eno samo bol pozna še, to je ona želja, ki nam jo izraža v motu svojih „Samogovorov“,

Duša je od tebe bolna
in brez tebe ne ozdravi:
ah, kako se tebi pravi,
roža ti skrivnosti polna?

V tem motu je razvita ista misel, kot v onem, ki ga nosi „Čaša opojnosti“ na čelu; le da je takrat iskal utehe v blodnjah in teminah, a sedaj jo je našel — v ljubezni do domovine.

In tako tvorijo najboljši del te zbirke domovinske pesmi. Z „vlakom“ odhaja v svet, poslavlja se od domovine, ki pa jo ljubi brezmejno. V krasnih verzih izraža to svojo ljubezen.

Do zdaj nisem vedel, kako sem tvoj sin,
kako te ljubim globoko . . .

In zaželi, da se razširi domovina čez ozke svoje meje. V Parizu piše verze, fine in nežne, kot bi jih s tanko nitjo vezel spomin.

Predaleč bi zašla, če bi hotela označiti vse pesmi, razmotrivati vse ideje, ki nam jih nudi Župančič v „Samogovorih“. Naj omenim le še ono pesem, ki je biser te zbirke, pesem, s katero se je povzpел v nedosežene višine, to je njegova „Duma“*. Visoka pesem domovinske ljubezni je to, kakršne slovenska umetnost do sedaj ni poznala.

*) Duma (dumka) znači neko vrsto narodnih pesmi, ki jih pojejo Malorusi s spremljevanjem bandure ali kobze.

Kako nežno, in vendar kako krepko je slikana lepota naših vasi, koliko kontrastov nam nudi: oni ljubki prizor, v katerem oče paberkuje s sinkom za svatujočimi ptički po grmovju in oni pretresljivi prizor, ko opisuje tragiko matere, ki je izgubila sina v Ameriki.

In zadnja misel, v katero izzveni ta čudovita pesem, je posvečena domovini:

Hotel nekdam sem, da bi se razširila,
da bi razpela svoj krog čez zemljo —
glej, in zdaj vidim: silna brezmejna si,
v daljo kot seme razsipljaš svoj plod.

Boš jih kot lastavka k sebi priklicala?
Kakor golobe prizvala pod krov?

In v tem vprašanju je zapopadena vsa ona velika domovinska boleš, ki ji da duška v zadnjih verzih „Dume“.

Nočem še podrobneje obravnavati njegove pesmi; saj poznate pesnika vsi. Njegova dela, dela genija, ne samo talenta, so največji, najdragocenejši zaklad naše književnosti. Najboljši, najglobokejši naš lirik je Župančič, voditelj lirične struje modernih.

* * *

Med modernimi pesniki sem našela tudi Cankarja. Cankar kot pesnik nam je znan bolj malo. Razpravljati hočem o njem pozneje, ko bodem obravnavala našo moderno prozo.

* * *

Kette, Murn, Župančič so najmarkantnejši zastopniki naše moderne lirike, osebno še, ker so prvi zanesli v našo literaturo duh krepke, smeje, moderne lirike.

S tem pa so odprli naši poeziji široka vrata in tako smo dobili še celo vrsto pesnikov, kojih pesem hodi moderna pota.

Nekak prehod k moderni tvori Silvin Sardenko, s pravim imenom dr. Mrhar.

Plodovit pesnik je Sardenko, morda eden najplodovitejših. Svoje pesmi objavlja večinoma v „Dom in Svet-u“, a podaril nam je tudi že več enotnih zbirk, (Roma, V mladem jutru, Nebo žari, Šotor miru in dr.).

Mrharjeva poezija je mehka, nežna, izvira iz globoke religioznosti.

Posebno prikupljive so Sardenkove pesmi vsled neke lahke neprisiljenosti, izvirajoče iz dna srca.

Prvi zbirki svojih pesmi je dal naslov: „V mladem jutru.“ Nekaj mirnega, nežnega veje iz teh poezij. Sardenko je kot nekak otok sredi razburkanega morja! Drugi pesniki nam opevajo svojo nesrečo, nam rišejo srčne konflikte, dušne boje, se poglobljajo v meditacijo in samoanalizo, Sardenko pa poje nežno in milo, njegovi verzi so prožeti lahne melanholije in sentimentalnosti, ter govore o sreči pesnika, ki je našel mir in zavetje v veri, v Bogu.

Prva skupina te zbirke obsega pesmi popolnoma religiozne vsebine, temu slede nežne božičnice. Potem nam popisuje slovo od mladosti in vstop v resno življenje. Tu bi omenila pesem: „Na pragu v življenje“, ki se odlikuje po milini, neizmerno nežnem izražanju in dobri tehniki. — Zbirka „Z dekliških gredic“ obsega vrsto globoko psihološko zarisanih pesmi, v katerih nam odkrije vso tragiko življenja. (Res nismo v zori zlati... Izliv iz zapuščenega srca...)

Tej zbirki so sledile mnoge druge. V novejšem času se je razvila Sardenkova poezija do večje trdnosti, resnejša in globokejša je postala.

V obliki je Sardenko zelo prost, večkrat se mu beseda preveč igra v ohlepnih in vizionarnih stilih.

Naj zadostuje to o Sardenku. V naši moderni zastopa strujo, ki si pridobi srce bralca z odkritosrčnostjo.

* * *

Posebnost v naši literaturi je Cvetko Golar, poet narave, domače grude cvetja, žita, solnca in gozda. Učil se je pri Murnu, tudi pri Ketteju in Župančiču, so pisali naši kritiki, a naj je bil že kdorkoli njegov učitelj, on se je oprostil danes vseh tujih vplivov in nam ustvaril nekaj samosvojega, nekaj, kar je lastnega samo njemu. Naš človek je Cvetko Golar in to našinstvo odseva iz vseh njegovih pesmi, ki so kakor cvetje natrgano na naših poljih, kakor dragulji izkopani iz naše zemlje, kakor zvezde z našega neba, kakor zarja naših gora, naših planin. On ni mislec, ni filozof, pač pa je umetnik, ki zna najti v najpreprostejši stvarici narave poezije dovolj, da jo izlije v pesem. „Kar čuti — in naj bo vsakdanje, izraža s takim besednim slikanjem, da postane vse nevažno važno, vse nezanimivo zanimivo in vse hladno in brezdušno toplo in prisrčno.“ (M. Pugelj.)

L. 1910. je izdal svojo prvo zbirko „Pisano polje“.

Solnce mi v zenitu je vzkipelo,
jaz grem žet, o velik je že dan!

In našel nam je žita, mladega in zdravega, brez ljulike in tuje primesi, namukal nam je biserov s klasja naših polj.

Skoraj celo zbirko teh Golarjevih pesmi preveva veselo razpoloženje in kipeče zadovoljstvo. Po pisanih poljanah, z rožami nastlanimi in s šmarnimi križi in zlaticami natkanimi, se sprehaja, pa se pogovarja s cvetkami - sestricami, vriska s škrjančkom, ki žvrgoli v zraku, „v belem skrit oblaku,“ piruje na živi svatovščini purpale in žarnega maka in sanja v beli hišici na samem, kjer bi se lepo domovalo z nevestko beloroko, črnooko:

In kot ptiček v svojem gnezdu
gledal bi na lepi svet
in poljubljal in poslušal
rajsko ptičko tristo let.

Le malokdaj mu je noč oblačna in brez zvezda, le redkokdaj se ga polasti otožnost:

Na moji njivi je trnje,
gomile tam se vrste —
sem ne zaide škrjanec,
ne žarki jasnega dne.

Na jesen, ko

brez solnca je škrjančkov raj,
brez pesmi in poletja

in vidi umiranje narave, ki jo on tako ljubi, ga obidejo take misli. In žalosten toži:

Radost, mladost in jasni žar,
ah, vse je šlo za gore —
in ako sreča mimo gre,
uzreti me ne more.

Ob takih trenutkih se spomni svoje smrti, pa zaželi:

V planem grob izkopljite mi
in poljskih rož vanj vrzite mi . . .

Zadnji ciklus te zbirke tvorijo pesmi, katerih snov je zajeta v narodnih in jugoslovanskih motivih. Dehteč šopek je to „iz bosanskega perivoja“. — Najlepše med njimi je pač predzadnja o možitvi lepe Naje.

Popolnejša in dovršenejša je zbirka „Rožni grm“, ki je izšla pred kratkim. Jezik je izrazitejši in močnejši. Verzi so prepleteni s krasnimi metaforami in prispodobami. Naj jih le par navedem: Škrjanček stresa solnčne grive in gre po pesmi kot po lestvici v nebesa, v oblakih si potem splete gnezdo in svatuje s svojo ljubico, na na obzorju orje solnce zlato njivo in seje dan, na polju, okrašenem kot oltar, klije in cvete kruh, iz goščave pa diha Bog vonjave in pase na nebu ovčice — itd, itd., vse polno jih je in čitatelj se ob njih naslaja in uživa.

Tudi to zbirko preveva samo veselje in radost, le v 3. oddelek je kanila kapljica pelina — spomin na preteklo vojno, njeno gorje in trpljenje.

* * *

Med najboljše pesnike naših najmlajših modernih prištevamo Jožo Lovrenčiča. Markantna prikazen na našem liričnem polju zadnjih let je.

Priobčeval je svoje pesmi v prejšnjih časih v „Zvonu“, (pod pseudonimom Ksenij Verin) zadnja leta pa izključno v „Dom in Svet-u“.

Pred dvema leti je izšla zbirka njegovih pesmi: Deveta dežela.

Naslov je vzet po istoimenskem dramatičnem prizoru, ki zaključuje zbirko. Dragocen dar je ta knjiga. Lovrenčičevi verzi niso samo dovršeni po tehniki, iz njih diha globoke ideje, diha prava poezija. Zanimivo je študirati te pesmi; nekaj samoniklega, originalnega je v njih.

Lovrenčič ne išče opisa, vsaka njegova pesem je zgolj utis. Tako so nastale kratke, štirivrstične pesmi, skope po besedah, treznega, skoraj hladnega izraza, a vendar tako bogate vsebine in čustva.

Na primer: „Pomladna.“

V vrtu cvete breskev.
V breskvi ptička gnezdi, poje.
Kaj?
V vrtu je maj!

Čista lirika zveni tudi iz one lepe: „Nenapisano pismo.“

Polna zvoka in soja je pesem „Jug v okviru“:

V vzdušen poldan se vije čez plan
iz mesta
prašna cesta
in ž njo topoli gredo.

V topolih krilati skržati pojó:

Žarke žgi! — se prvi oglasi,
 žgoče žgi! — drugi zaželi,
 žejnim žgi! — tret ji naroči,
 žgi, žgi, žgi! — prvi ponovi,
 žarke žgoče žejnim žgi,
 žgi, žgi, žgi! — in konca ni.

Solnce žge in se smeji
 in nič se v noč mu ne mudi.

Vendar niso vse pesmi te vrste. Lovrenčič vidi in uživa pestrost stvarstva, a njegova pesem ni končana, ko je povedal vse, kar je videl in občutil. Sedaj šele prične analizo tega utisa sintenzirati ter nam konečno poda klen morski sklep. V pesmi, ki je nekak motto, se to jasno kaže. Našteje vse mnogotere pojave življenja, a v zadnjem verzu nas preseneti z rezkim, kratkim, a vendar tako globokim vprašanjem:

Človek, ki greš po cesti, kaj misliš?

V Lovrenčičevih pesmih najdemo mnogo meditacije in neki hladni, umstveni simbolizem, ki je kriv, da nas pesem ne potegne s prvo silo za seboj.

Ena najlepših pesmi te zbirke se mi zdi „Rezijan“. Kako nežno in vendar krepko slika! Sem in tja se mi zazdi, kot bi čitala Župančiča. Neizmerno lepo riše hrepenenje po domovini in opeva ubogega Rezijana, ki išče po svetu kruha.

Z rimami in z ritmom ravna Lovrenčič jako svobodno.

Lovrenčič je najboljši pesnik „Dom in Svet-a“. Upam, da ta zbirka ni zadnja in da nam podari Lovrenčič še mnogo izdelkov svojega izvirnega, pesniškega duha.

* * *

Imamo še druge lirike, ki iščejo lepote in bogastva v kraljestvu poezije in eden teh tihih, morda najtišjih poetov (kakor ga imenuje Župančič) je Alojzij Gradnik. Dolgo časa že priobčuje svoje pesmi v raznih listih, največ v „Zvonu“. Šele pred dvema leti je stopil pred javnost z zbirko: „Padajoče zvezde“.

Gradnikove pesmi se gibljejo v komaj zarisanih mejah; včasih jih je sam soj in zvok.

Najboljše in najkrepkejše so pesmi v prvem delu.

Zanimiva je njegova posebna, nam često tuja ritmika. Gradnik obeta mnogo, on je pesnik visokih, umetniških kvalitet.

* * *

Izmed Maric, Kristin, Mir, Utev in drugih naših pesnic, ki so priobčevale svoje duševne proizvode v „Ljubljanskem zvonu“ in „Dom in svetu“, so izdale zbirke Ljudmila Poljančeva, Vida Jerajeva in m. Elizabeta.

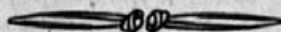
Vida Jerajeva kaže v svojih pesmih mnogo sorodnosti z Murnom; dve je celo posvetila temu našemu prerano umrlemu poetu. Njena poezija je mehka, ljubka, pol smeh in pol jok — prav ženska. Na slednji strani njene zbirke se srečujemo z vilami in kraljičnami iz devete dežele, s škrateljčki in čarovnicami; vsa narava ji je ču-

dovita pravljica polna bajnosti in tajnosti. Najbolj je zadela svoj ton v ljubavnih in otroških pesmih, ki se odlikujejo po svoji originalnosti in šegavosti.

Bolj resna, a manj izrazita je zbirka Natoše-Ljudmile Poljančeve. Večina pesmi je lirsko-epskega značaja. Naslanjajo se na narodno poezijo in spominjajo nekoliko na Prešerna, med tem ko m. Elizabete na Silvina Sardenka in Simona Gregorčiča.

* * *

Še veliko drugih šteje naša moderna lirika; naj imenujemo le imena: Albrecht Ivan, Debeljak, Fr. Bevk, Gruden Igo, Pregelj Iv., Molé, Peterlin, Pastuškin i. dr., a predaleč bi zašla, ko bi hotela razmotrivati pesnitve vseh teh. Hotela sem označiti le v glavnih potezah najmarkantnejše, najznačilnejše predstavitelje naše moderne lirike.

VINKO B.:

MATERI.

Življenja knjiga pred menoj odprta
leži. Spomini na preteklost se vrstijo;
in slednji list, in vsaka nežna črta
o tvoji mi ljubezni govorijo.

Na veke duša ne bo pozabila
vzdihljajev ob zibelih in smehljajev tvojih:
takrat si dete me blagoslovila —
ta blagoslov me spremlja v težkih bojih.

Podoba tvoja spremlja me povsodi
v tolažbo sladko tu na tujih fleh;
ob žalosti me kakor zvezda vodi,
blesteče solnce mi je v temnih dneh.

Kako naj vrnem ti? Na srce tvoje
naslonim glavo, usta govore
zahvalo ti za vse. Besede moje:
„Ah, v tebi našel sem najzvestejše srce!“

Književni pregled.

Janko Glaser: Pohorske poti. Tihe, sveže, tople slike s poti življenja in razvoja. Od slutenj v iskanje samega sebe, v umirjenje in ubranost z vsem, kar daje življenje svojega in lepega. Velikega, silnega, globokega in v teh nežnih verzih, a je v njih gorka prisrčnost, ki je v pohorskih motivih tako vsa naša in sveža.

Ivan Albrecht: Slutnje. Knjiga šteje 82 strani. Pesmi je 39, praznih strani 33. So misli v zbirki in iskana globina, a ni sile in barv. Bolehen krik je v njih, ki hoče življenja in omame in slednjič najgloblje omame — smrti. Da bi bil pesnik še počakal z zbirko, pa ne bil vanjo „vrag kamenja sejal.“ Tako pa je bilo prostora obilo.

Milan Kuret: Jeklena maska. (Povest iskajoče duše.) Težke, samonikle pesmi, nekaj sorodne Franu Albrechtu. Ta pesem je „pesem temin, krik duše, ki jo razgoreva hrepenenje po zarjah višin.“ Pogloblja se v „jekleno masko sfinge življenja“ in hoče v nemoči novega solnca.

Peter Bezrnč: Šlezke pesmi. Prevel Fran Albrecht, tri pesmi v zbirki Oton Župančič. Prevod je opremljen z literarnim uvodom Dr. V. Martinka, z Bezrnčevim pozdravom slovenskemu narodu in Albrechtovim epilogom. — Lična knjižica je to, ki mora razveseliti vsakega ljubitelja naše književnosti. Saj so te pesmi ravno tako naše kakor Čehov; iz njih odseva ista bol in isto trpljenje iz za dni tlake in gospodstva sebičnih tujcev, isti gnev in isto sovraštvo do narodnih tlačiteljev in mučiteljev kakor iz brezštevilnih res naših pesmi. In Peter Bezrnč ni postal „pesnik-prorok in pesnik-glasnik“ samo šlezkih zatirancev, temveč tudi slovenskih trpinov!

Rabindranath Tagore: Rastoči mesec. Prevel Alojzij Gradnik. Rabindranat Tagore je največji indijski pesnik, visoko naobražen in globok mislec. Svoje pesmi, ki jih je spisal v indijskem bengalskem narečju, je sam prepsnil v angleščino in vzbudil z njimi silno zanimanje med evropskimi narodi. Njegove zbirke, kot „Vrtnar“, „Gitanjali“, (Visoka pesem) in druge, pozna danes ves kulturni svet. Letos je izšel v slovenskem prevodu njegov „Rastoči mesec“. Nekako darilo nedolžnim otrokom, nekaj spomin na brezskrbna detinska leta je ta knjiga, pisana preprosto in naivno, polna lepih misli in duhovitosti, sijajna v slogu in izražanju. Krase jo štiri reprodukcije originalnih indijskih akvarelov.

Dr. Prijatelj: Stritarjeva antologija. „Stritar je centralna postava slovenske literature, t. j. one kulturne naprave, ki lepo knjigo redno in stalna producira ter redno in stalno konsumira, ki agira in reagira“. Definicija te „kulturne naprave“ je nekoliko čudovita. Uvod je vreden svojega mojstra. Knjiga bo ohranila Stritarja še bodočemu času, zakonodajalca svoje dobe v razvoju naše literature.

Anton Funtek: Aus der neuen slovenischen Lyrik. Že pred leti je pokazal moč naše narodne in umetne poezije sosednim Nemcem Dr. Rud. pl. Andrejka s knjigo: „Slovenische Kriegs- u. Soldatenlieder“. Seveda je imela knjiga — kakor pravi prevajatelj sam v svojem uvodu — zgolj namen pokazati neomajno zvestobo Slovencev do habsburške vladarske krone. Zbirka pa, ki jo je izdal pesnik A. Funtek, ne goji onih sebičnih namenov, kakor je to cilj mnogih takih knjig, ampak nam nudi izviren zaklad moderne slovenske lirike v nemškem prevodu. V zbirki so zastopani: Ivan Cankar, Cvetko Golar, Alojzij Gradnik, Dragotin Kette, Anton Medved, Vojeslav Molè, Josip Murn-Aleksandrov, Silvin Sardenko in Oton Župančič.

Prevajatelj se je najbolj posrečilo zadel ton pri nekaterih Medvedovih pesmih, še prav posebno pa pri rahločutnem liriku Oton Župančiču.

Žalibog da je knjiga izšla kot privaten tisk le v par sto izvodih, ki jih razpošilja prevajalec svojim prijateljem. Gotovo pa tudi to delo ne bo ostalo dolgo prikrito širši slovs. javnosti.

Vladimir Levstik: Šadje gnezdo. Med tem ko imajo Nemci in drugi narodi vse polno povesti in romanov, ki so zajeli svoj snov v vojni, se jih je naša literatura kolikortoliko ogibala. Siti smo bili krvavih dogodkov in groznih prizorov iz časopisja in pripovedovanj in nismo hoteli blattiti z njimi še naših leposlovnih listov. Vladimir Levstik si je zastavil težko nalogo: napisati po-

vest iz dobe gladu in strahu, ki bi bila kljub temu zanimiva in bi ne odbijala. Pisatelj je rešil mojstrsko to svojo nalogo. — V robati Kastelčevki nam je podal sliko nadčloveške matere, ki ljubi brezmejno svojo grudo in svoje sinove. Dva gada ji pogineta v vojni, in ko ji doneso vest o njiju smrti skoraj zblazni. Le tretji, najmlajši, perzonicirana Pravica-Resnica, še ostane in zagospodari s svojo izvoljenko Zinko na Kastelčevini. Stara pa umre, ko obsije prvi žarek svobode našo bedno domovino.

Uladimir Levstik: Zapiski Tine Gramontove. Brez dvoma je to najlepše delo pisatelja, ki je danes eden naših najboljših in najplodovitejših. V začetku manj, potem pa vedno jasneje je začrtal Tini pot do sreče, ki je ob koncu slavospev domovini in rodbinski sreči. Snov je lepa tudi v prizorih, jezik bogat in tekoč. Knjigo je treba samo čitati.

Izidor Čankar: S poti. Pisatelj imenuje knjigo „podučen roman“. Lahko bi jo imenoval tudi potopis, kar je pravzaprav. V njej nam pripovednje s svojega potovanja vse, kar more zanimati kulturnega človeka. V knjigi ni nikake suhoparnosti, ki je često znak in glavna napaka potopisov; pisana je tako živahno in tako lepo, da jo moramo uvrstiti med naša najboljša leposlovna dela.

Edmond de Goncourt: Dekle Eliza. Globok, misleč roman, ki nas popelje med najnižje sloje in nam riše na drastičen način vso umazanost in pregreho francoskih predmestij, vso bedo in trpljenje v prisilnih delavnicah in poboljševalnicah. V lepi slovenščini nam ga je prevedel Pastuškin (Dr. Antrej Budal) in mu dodal kratek, pregleden sestavek o delovanju in književnem pomenu bratov Goncourt.

F. S. Finžgar: Veriga. Prvikrat je objavil pisatelj to ljudsko zgodbo, kakor jo imenuje sam, l. 1914 v „Dom in svetu“. Lansko sezono so jo igrali prenovljeno in popravljeno v „Narodnem gledališču“, letos pa je izšla kot 2. knjiga „Nove knjižnice“. Ni imel Finžgar namena spisati kake moderne drame — „samo zgodba je to in nič drugega, za ogledalo postavljena, kako strasti iz malenkosti porojene spačijo obraz ljudski duši.“

Leonid Andrejev: Gaudeamus. Prevel Dr. Joža Glonar. Misel k prevodu te komedije je mogla najti svoj izvor edino v želji, podati nam milieu ruskega studentovskega življenja, kakor ga je naslikal Andrejev z najstrožjo realnostjo. Motiv je enostaven in brez zapletitajev, dasi lep. Marsikdo ne bo našel „vsebine“ v tej „komediji“.

Dr. Jože Glonar: Naš jezik. Najnovejše razprave o našem jeziku, njega postanku in razvoju nam nudi poleg Škrabčevih spisov Dr. J. Glonarjeva razprava: „Naš jezik“. Delo se nikakor ne more primerjati s Škrabčevimi spisi, ne po vsebini, ne po obširnosti in natančnosti, ampak nudi le kratke lahko umljive razprave v slovenskem jeziku v splošnem in z ozirom na druga slovanska narečja.

Dr. K. Ozuald: Smernice novega življenja. „Poslanica vam, ki ste seme izkrvavelega naroda, so te misli,“ pravi pisatelj v svojem uvodu. Mi jih bomo z veseljem čitali in se naučili marsikaj koristnega in novega za novo življenje.

Listek.

Ernst Haeckel. Pozna ga ves kulturni svet. In kdor bo pisal zgodovino biologije, bo začel z njegovim imenom nov odstavek.

Ako mu ne priznamo ničesar kot njegovo mraveljsko delavnost, njegovo železno vstrajnost, si ga moramo staviti za vzgled.

Leta 1859. je objavil angleški prirodoslovec Darwin rezultate svojih preiskavanj v delu „O postanku vrst“ („On the origin of species.“) Naravni sestav Šveda Karl v. Linné-ja je padel, na njegovo mesto je stopila teorija o postopnem razviku živih bitij, tako zvana descendenčna teorija. Tekom enega leta je preustrojil Haeckel na podlagi te Darwinove teorije ves dosedanji biološki sestav. Predaleč bi šel, ko bi hotel navesti vsa njegova dela. Naj omenim le najznačilnejša: „Generelle Morphologie“, njegov chef-d-amore. „Natürliche Schöpfungsgeschichte“ in „Studien zur Gasträ-

atheorie", v katerih razvija postavko, da se dajo vse višje organizirane živali s človekom vred izvajati iz ene skupne praoblake, njegova „Anthropogenie oder Entwicklungsgeschichte des Menschen“, v kateri je H. prvi podal doslej le učenjakom dostopne skrivnosti embrijologije tudi sodobnikom, ki niso bili naravoslovci po poklicu.

Lajku najbolj znana je poleg „zgodovine naravnega razvoja“ njegova poljudna knjiga „Welträtsel“. Tu navaja na jako temperamenten način svojo sodbo o najrazličnejših, ne samo naravoslovnih, temveč tudi filozofskih vprašanjih.

O Haeckelu sodijo zelo različno.

Mnogo se je motil — bil je človek kot vsi.

Vsak predsodkov prost olikanec pa mu mora priznati, da je bil resen učenjak.

Petdeset let in več — priobčeval je že kot gimnazijec — znanstvenega dela; to je njegova zapuščina. Poleg približno 20 večjih del nebroj manjših razprav, nove zboljšane prireditve spisov iz starejših let, njegovo delovanje na vseučilišču v Jeni, njegova mnogobrojna študijska potovanja malone preko vsega sveta, dejstvo, da je opremil s krasnimi barvnimi slikami vse svoje velike monografije skoro sam, vse to nam mora vzbuditi občudovanje in ljubezen zanj.

In sedaj je legel 86letni starček v grob.

Rojen dne 16. februarja 1834. leta je preminul Ernst Haeckel dne 9. avgusta 1919.

Ernest Tiran.

Ruggiero Leoncavallo, ki je po poročilih časopisja pred kratkim umrl, je bil poleg Pietra Mascagnia glavni zastopnik in reprezentant mlade italjanske veristične struje. V življenju obeh komponistov moremo najti mnogo skupnosti in sličnosti. Oba sta nastopila prvokrat pri neki operni konkuri, ki jo je razpisal Milanski založnik Sonzogno; Leoncavallo je dosegel s „Pagliuzzi“ in Mascagni s „Cavallerio rusticano“ tak prominenten uspeh, da sta obrnila nase pozornost celega muzikaličnega sveta. A to je bil samo hipen plamen, ki je bušnil do neba, pa se zopet povrnil v svoje prejšnje ponižno tlenje. Naravnost razočaranja so rodila njiju poznejša dela, ki se ne morejo nikakor primerjati prvim proizvodom v lepoti in impulzivni moči.

Leoncavallo je bil rojen 8. marca l. 1858. v Neaplju. Živelj je delj časa v Parizu, pozneje pa je bil nastavljen kot direktor na konservatoriju v Parmu. Razen „Pagliuzzi“, ki so se peli lansko sezono tudi v našem opernem gledališču je komponiral še opere: „Sen poletne noči“, „Medici“, „Zaza“, „Chatterton“, „La Bohème“ in „Roland iz Berlina“.

Tekma. Naša organizacija je priredila dne 27. maja v dramskem gledališču Funtkovo dramo „Tekma“ v prid Cankarjevega spomenika. Pričakovali smo, da nam bodo šli pri tem delu gotovi ljudje na roko, toda motili smo se. Povsod smo naleteli na odpor. Zadnji je bil pač najhujši — štrajk gledaliških delavcev med odmorom pred III. dej. Kako mi ni znano. Ali je bila tu vmes roka dobrega prijatelja pri gledališkem konzorciju? Ali se plačuje delavce mesečno ali dnevno! In končno, ali jih plačujejo igralci? Tu bi bila pač umestna pojasnitev.

Dasi „Tekma“ ni posebno hvaležna za igralce, zlasti ne, če igrajo pred publiko navajeno na kopico dejanj, je bila igrana povoljno. — Vloga Lesovina je težka. Igra je strogo začrtana smeri med prisotnostjo in odsotnostjo duha skozi drugo dejanje do konca tretjega, ko Lesovin zblazni in umrje, zahteva precej rutine, ker se igralec ne more posluževati vseh sredstev, ki so mu na razpolago; zato je potreba volje, vživljenja v vlogo in talenta. Lesovin je pokazal voljo in talent, zdelo se mi je pa, da ga je celotni potek igre kot režiserja preveč odvrčal od poglobitve v svojo vlogo. Nekatere momente v drugem, posebno pa koncem tretjega dejanja nam je podal res umetno. — Stana je ugajala najbolj. Vživela se je v vlogo takoj začetkom igre. Mestoma me je motila barva njenega glasu. V tretjem dejanju se je povzpela precej iz diletantstva. Bila je edina, ki je stopila v tretjem dejanju na oder živeča samo svoji vlogi. Stana ima talent, katerega ne sme zavreči. Prejela je krasen šopek od svojih sošolk. — Danej je skušal podati značaj mladega umetnika. Mestoma se mu je posrečilo. V drugem dejanju se ga je polastila nekaka nervoznost, iz katere ni mogel več. V tretjem dejanju je bil z dušo popolnoma za kulisami pri štrajkujočih delavcih. — Grušč se je sukal v svojih mejah precej sigurno. Včasih jih je malo prekoračil, vendar celotnega utisa ni skazil, kar bi bilo pri njegovi vlogi kaj lahko mogoče. — Helena je bila začetkoma preveč monotona, pozneje se je bolj vživela v igro in s svojo neprisiljenostjo tvorila lep del celotne harmonije.

Režija me je najbolj skrbela, a je bila dobra, na kar moramo biti tem bolj ponosni, ker je bila lastna. Organizacija je vedela, kako težko nalogo je prevzel Lesovin. V zahvalo mu je poklonila lep venec.

Radovan.

Pedagoški tečaj na učiteljišču se je otvoril 18. avgusta. Obiskuje ga 33 kandidatinj in 48 kandidatov 3. letnika, 30 abiturjentov drugih učnih zavodov in 35 licejk. Predavanja se vrše vsak dan od 7. do 11., eventuelno do 12. ure dopoldan. Predavajo ravnatelj Dokler in Dr. Schmeidek iz pedagogike, Dr. Orel in prof. Robida iz slovenščine in šolski zdravnik Dr. Krajec iz somatologije in higijene. Mature se prično 4. oktobra.

Učni načrt za učiteljišča. Ministrstvo za prosveto je izdalo učni načrt za vse učiteljske pripravnice, ki bo veljal za vse šole naše kraljevine, dokler se ne uvede definitivni učni načrt.

Zrelostni izpiti na državnem moškem učiteljišču v Ljubljani so se vršili od 3. do 5. julija. Predsedoval je ravnatelj Anton Dokler. Aprobirani so bili redni kandidati 4. letnika: Bitenc Karol iz Ljubljane, Bolhar Alojzij iz Kamnika, Burja Rihard iz Ljubljane, **Debeljak Albert iz Ljubljane** (z odliko), Deržaj Emerik iz Ljubljane, Gallob Rudolf iz Beljaka, Kavčič Ivan iz Ljubljane, Kumelj Metod iz Ljubljane, **Potisek Ivan iz Ljubljane** (z odliko), Prosenc Rudolf iz Ljubljane, Seliškar Anton iz Ljubljane, Strél Alojzij in Mokronoga, **Trošt Franc iz Vipave** (z odliko), Tscherne Alojzij iz Morobiče, Vidmar Karol iz Ljubljane, Vittori Srečko iz Gorice, **Završnik Rudolf iz Preddvora** (z odliko), Zupančič Jožef iz Novega mesta, **Žabkar Jožef iz Krškega** (z odliko), **Kosanc Pavla iz Ljubljane** (z odliko), **Leskovec Amalija iz Blok** (z odliko); privatist Prestor Niko iz Ljubljane; hospitanti: Grašič Franc iz Ljubljane, Plehan Albin iz Ljubljane, Podržaj Ferdinand iz Ljubljane, **Završnik Stanko iz Preddvora** (z odliko). Med šolskim letom 1918/19 so napravili zrelostni izpit: salezijanec Knific Franc, Torkar Ivan in Weber Alojzij, ki sta bila več let v ruskem ujetništvu, in poročnik Lachainer Ivan iz Postojne.

Goriški zaposlovalni tečaj na drž. učiteljišču v Ljubljani. Zrelostni izpiti so se vršili od 7. do 9. julija pod predsedstvom ravnatelja A. Doklerja. Aprobirani so bili: Delkin Josip iz Červinjana, Kos Alfred iz Motovuna v Istri, Pelegrini Avgust iz Solkana, Rabič Alojzij z Jesenic, Šulin Matija iz Bovca, Dietz Danica iz Gorice, Legiša Angela iz Cerovlja, Lenardič Ruža iz Kojškega, Možina Marija iz Novega mesta, Plevelj Zora iz Ljubljane, Premrov Jožica iz Martinjaka, Rajšp Magda iz Čušperka, Skok Albina iz Dovjega, Stres Milena iz Temnice, Šetina Anica iz Črnomlja, Trtnik Stanislava iz Ljubljane, Turek Alma iz Planine, Žitko Marija iz Gorice. Zrelostno izpričevalo za pouk na ljub. šolah so dobile tudi absolventinje ljublj. dekl. liceja: Miklavčič Antonija iz Ljubljane, Pavlin Antonija iz Črnomlja, Petelin Jožica iz Ljubljane, Potokar Ivana iz Ljubljane, Simčič Viktorija iz Ljubljane, Modrijan Elizabeta iz Zatičine.

Abstinenčno gibanje na zavodu v preteklem šolskem letu. Po 21. marcu 1919, ko se je vršil na naši šoli tabor sv. Vojske, in o katerem smo poročali že v 3. številki, se je razvilo na našem zavodu navdušeno protialkoholno gibanje pod pokroviteljstvom g. ravnatelja Doklerja. Mnogo kandidatov in kandidatinj se je resno in z vso vnemo oprijelo plemenitega dela. Ustanovili smo si abstinenčen krožek „Treznost“.

Namen krožka je bil vplivati na abstinence, da si okrepe in utrde svoje sklepe in da se usposobijo za poznejše uspešno delovanje kot učitelji in učiteljice na tem polju.

Na sestankih, ki so se vršili redno vsakih 14 dni, proti koncu celo bolj pogosto, se je razpravljalo o važnih abstinenčnih vprašanjih; gojenci in gojenke so se jih pridno udeleževali. Pri tem nas je gospa prof. Štupca vneto podpirala in nam dajala vsa potrebna navodila.

Krožek je priredil med letom dva izleta, in sicer na Homec pri Kamniku in v Šmarje pri Grosupljem.

Število popolnih abstinentov je bilo 15 in abstinentk 28 poleg teh precejšnje število nepopolnih.

Započeto delo, ki je imelo že letos lepe uspehe, se bo prihodnje leto nadaljevalo.

Corrigenda. Ker nisem dobil v popravo prvih odtisov 4. številke, se je vrnilo v posamezne spise mnogo tiskovnih napak. Radi pomanjkanja prostora navajam samo one, ki najbolj pačijo zmisel in celotni utis.

Stran 50 7. vrsta zg. beri: o nam. aj

„ 52 7. „	sp. „	primerja naše življenje z morjem nam. primerja življenje morja s sledečim.
„ 53 14. „	zg. „	rožica nam. rožice.
„ 54 2. „	zg. „	Preporod „ Prepoved.
„ 55 10. „	zg. „	razkrajala „ razkrajata.

Stran	55	15. vrsta	zg. beri:	obla	nam.	oblast.
"	58	11.	zg.	" udorni	"	udarni.
"	58	11.	zg.	" vsled udara	"	vsled udara.
"	58	13.	zg.	" katastrofalni	"	katastrofalni.
"	59	3.	zg.	" v Kaliforniji	"	z Kaliforniji.
"	59	11.	sp.	" ravno tako	"	ravno take.
"	60	10.	zg.	" more	"	mora.
"	60	19.	sp.	" izostajanja	"	izvstajanje.
"	60	12.	sp.	" izostajanje	"	izvstajanje.
"	60	7.	sp.	" pridobival	"	pridobil.
"	61	4.	zg.	" vkradel	"	kradel.
"	61	8.	zg.	" deinde	"	dein de.
"	61	11.	sp.	" s časom	"	z časom.
"	61	4.	sp.	" nastopiti	"	nastopite.
"	62	18.	zg.	" urine	"	uriješ.
"	63	13.	zg.	" solnce	"	solne.
"	64	11.	sp.	" vtikala	"	vtaknila.
"	64	9.	sp.	" ki so dali pisatelju snov za to krasno povest.		

Vlado Rojec.

Listnica uredništva. Radi preobilice gradiva sem moral več spisov odložiti. Objavim jih v eni prihodnjih številki; zato prosim potrpljenja.

S 5. in 6. številko zaključujemo 1. letnik „Jugoslovanskega učiteljskega listnika“. — Prihodnje leto bo izhajal naš list povečan in razširjen, najbrže na 32. straneh. Dobre tvarine imamo že sedaj nekaj na razpolago, poleg tega pa so nam obljubila sodelovanje tudi druga učiteljska v Sloveniji in na Hrvaškem. Obračamo se na vse, posebno pa na učiteljstvo, da nas podpirajo in nam pomagajo!

